

2017 – 2018 (№11 – II ნაწილი)

სამეცნიერო-საგანმანათლებლო
ჟურნალი

ქართული ენა
და
ლოგიკა

ქართული ენის ტექნოლოგიების
სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

=====

=====

სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“ - ISSN 1512-2840 //
ელ-ფოსტა - gllc.ge@gmail.com // ვებ-გვერდი - <https://geoanbani.com/> // მობ.: 555 543 744

გამოცემის რედაქტორი - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის
ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის დირექტორი კონსტანტინე ფხაკაძე

=====

=====

The Scientific - Educational Journal “The Georgian Language and Logic” - ISSN 1512 -2840 // email
- gllc.ge@gmail.com // web-site - <https://geoanbani.com/> // mob.: 555 543 744

Editor of the Publication – Director of the Scientific-Educational Center for the Georgian
Language Technology of the Georgian Technical University Konstantine Pkhakadze

=====

=====

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსის საცდელი ვერსია, ციფრული კვდომის საფრთხისგან ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნები და საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ ანუ პროფესორ დავით გორდეზიანის დაბადებიდან 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი მესამე საერთაშორისო კონფერენციის „მათემატიკისა და ინფორმატიკის გამოყენება საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებსა და ინჟინერიაში“ თეზისი კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე 4 - 5
2. ციფრული კვდომის საფრთხისგან ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნები და ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსის პირველი საცდელი ვერსია ანუ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოს 2017 წლის „სტუდენტთა და ახალგაზრდა მეცნიერთა ინტერდისციპლინური კონფერენციის“ თეზისი შალვა მალიძე, დავით კურცხალია, მერაბ ჩიქვინიძე 6 - 7
3. ქართული ტექსტების ავტომატური ინტელექტუალური კლასიფიკაციის მეთოდები და ინსტრუმენტები ანუ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოს 2017 წლის „სტუდენტთა და ახალგაზრდა მეცნიერთა ინტერდისციპლინური კონფერენციის“ თეზისი კონსტანტინე დემურჩივი 8 - 9
4. სადოქტორო თემის - „ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ - პირველი პროსპექტუსი შალვა მალიძე, კონსტანტინე ფხაკაძე 10 - 24
5. საპროექტო წინადადების - „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ - საპუბლიკაციო ვერსია შალვა მალიძე, კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია 25 - 64
6. სადოქტორო თემის - „ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ - პირველი შედეგები შალვა მალიძე, კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია 65 - 95
7. საპროექტო წინადადების - „ქართული ენით ევროკავშირში - ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსი: თეორიული მეთოდები და პრაქტიკული გამოყენებები“ - საპუბლიკაციო ვერსია კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე 96 - 120
8. ღია წერილი საქართველოს პარლამენტს, მთავრობას, მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიასა და ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებებს ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპები ანუ მომავლის კულტურულ სამყაროში ტექნოლოგიურად სრულად უზრუნველყოფილი ქართული და აფხაზური ენებით კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე 121 - 164
9. სამაგისტრო თემის - „მათემატიკური მეთოდებით აგებული წესებზე დამყარებული ქართულ - ფრანგულ - ინგლისური ავტომატური მთარგმნელი“ - პირველი შედეგები სოფო შინჯიკაშვილი, კონსტანტინე ფხაკაძე 165 - 178

ღ ი ა წ ე რ ი ლ ი

საქართველოს პარლამენტს, მთავრობას, მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიასა და ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებებს

ანუ

სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპები

ანუ

მომავლის კულტურულ სამყაროში ტექნოლოგიურად სრულად უზრუნველყოფილი ქართული და აფხაზური ენებით

კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიზების ცენტრი

„ღიახ, მხოლოდ დედა-ენა არის სულისა და გულისა - ყველა უცხო ენანი კი არიან ენანი მეხსიერებისა. ... ამიტომ, როდესაც დედ-მამა შვილებს აშორებს დედა-ენასა და მის ნაცვლად აზეპირებინებს რომელსამე უცხო ენასა, რასა შვება იგი ამით? უდიდეს და უბადლო მოძღვარს ხელიდან ართმევს თავისს შვილებსა და აბარებს მათ უხეირო და უსულდგმულო მასწავლებელს. სრულიად საჭირო არ არის შორს გამჭვრეტი ჭკუა, რომ ამისთანა ბავშვს კაცმა უწინასწარმეტყველოს უნუგემო მომავალი“ - იაკობ გოგებაშვილი

„აფხაზეთი, რომელიც ყოველთვის იყო საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, ცხოვრობდა მასთან ერთად ერთი ცხოვრებით მთელი ისტორიის მანძილზე, ორგანულად მონაწილეობდა ქართული კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის შექმნაში და ასრულებდა არსებით როლს ქვეყნის თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისთვის, ცალკეული ქართული ტომებისა და ოლქების გაერთიანებისთვის ბრძოლაში ერთიან, მძლავრ, ეროვნულ ქართულ სახელმწიფოდ“ - დიმიტრი გულია

წყალნი წავლენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო! - ხალხური

1. შესავალი ანუ საკითხის წინასწარი მიმოხილვა

01. 2017 წლის 27 ოქტომბერს - აფხაზური ენის დღეს საქართველოს პრემიერ-მინისტრმა გააკეთა მეტად მნიშვნელოვანი განცხადება იმის თაობაზე, რომ საქართველოს მთავრობა აფხაზური ენის დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამას ქმნის. კერძოდ, განცხადებაში ნათქვამია: „27 ოქტომბერი არის აფხაზური ენის დღე და მინდა, ყველას მოგილოცოთ და განსაკუთრებით მივულოცო ჩვენს აფხაზ ძმებს და დებს. მინდა, გაგაცნოთ

ინიციატივა. ჩვენ ვქმნით აფხაზური ენის დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამას და ვფიქრობთ, რომ ეს პროგრამა იქნება ძალიან მნიშვნელოვანი საფუძველი ნდობის აღდგენის პროცესში. ეს პროგრამა ითვალისწინებს მრავალმხრივ ღონისძიებებს. რა თქმა უნდა, იქნება შესაბამისი ბიუჯეტი გამოყოფილი და დარწმუნებული ვარ, რომ საზოგადოება აქტიურად ჩაერთვება ამის განხორციელებაში. მე მჯერა, რომ აფხაზური ენისა და კულტურის მიმართ ჩვენი წრფელი და სიღრმისეული დამოკიდებულება ძალიან მნიშვნელოვანი იქნება იმ დამწვარი ხიდების აღდგენის პროცესში, რომელიც აუცილებელია ჩვენი ერთიანობისთვის“

ამასთან, საქართველოს სახელმწიფო ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნით 2015 წლის 22 ივლისს დამტკიცდა საქართველოს კანონი „სახელმწიფო ენის შესახებ“, რომლის 37-ე მუხლი ქვემოთ მოგვყავს სრულად ციტირებული სახით:

„37-ე მუხლი - სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა

1. სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის რეკომენდაციის საფუძველზე საქართველოს მთავრობას დასამტკიცებლად წარუდგენს სახელმწიფო ენის ერთიან პროგრამას.

2. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელებას უზრუნველყოფენ საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული ორგანოები.

3. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა ითვალისწინებს:

ა) სახელმწიფო ენის შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფას; სახელმწიფო ენის სწავლებისა და ენობრივი კულტურის ამაღლების მიზნით მეთოდური და სასწავლო რესურსების მომზადებას; სახელმწიფო ენის თანამედროვე მოთხოვნათა შესაბამისად სწავლებას; ენობრივ უმცირესობათა ჯგუფებში ბილინგვური სწავლების დანერგვას;

ბ) სახელმწიფო ენის სტრუქტურის, ისტორიისა და ფუნქციონირების თავისებურებათა თანმიმდევრულ კვლევას; თანამედროვე ქართულის ერთიან ლექსიკოგრაფიულ უზრუნველყოფას; ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადებას;

გ) სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას; ენობრივი მონაცემების (ტექსტების) თანამედროვე, სრულყოფილი ციფრული ბაზების შექმნას; საძიებო, ანალიზურ-ოპერატორული და მთარგმნელობითი კომპიუტერული პროგრამების მომზადებას.

4. სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის დაფინანსებას საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი უზრუნველყოფს;

5. სახელმწიფო ხელს შეუწყობს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელების მიზნით ინვესტიციების მოზიდვას.“

გარდა ამისა, 2015 წლის 19 მაისის საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიური საბჭოს N28 დადგენილებით შეიქმნა ციფრულ ეპოქაში ქართული ენის დაცვის მიზნით მოქმედი „ქართული ტექსტური ბაზების ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ძირითადი პრინციპების შემუშავებული საკონსულტაციო საბჭო“.

ამ ყველაფერთან ერთად, ხაზგასასმელია ისიც, რომ წინამდებარე ნაშრომის ერთ-ერთი ავტორი - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის დირექტორი - პროფესორი კონსტანტინე ფხაკაძე, რომელიც ზემოთ ხსენებული საკონსულტაციო საბჭოს წევრი და ზემოთვე

ციტირებული კანონის 37-ე მუხლის მე-3 პუნქტის გ) ქვეპუნქტის ერთ-ერთი ინიციატორია, ნაშრომის სხვა ავტორებთან ერთად ამავდროულად არის ინიციატორი ქართული და აფხაზური ენების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნებზე მიმართული იმ პირველი კვლევებისა, რომელთა შედეგად, დღეს უკვე, ეს ენები ბევრად უფრო დაცულნი გახდნენ ციფრული კვდომის საფრთხისგან, ვიდრე იყვნენ მანამდე [1 - 11].¹ - სწორედ ეს არის მიზეზი იმისა, რომ ღია წერილში ჩვენ ვკავდებით არა თავად სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) იმ ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპებით, რომელ პროგრამასაც მისი შემადგენლების გათვალისწინებით ჩვენ სამ ანუ ა), ბ), და გ) ნაწილიან პროგრამად განვიხილავთ (მხედველობაში გვაქვს ზემოციტირებული 37-ე მუხლის მე-3 პუნქტის ა), ბ), და გ) ქვეპუნქტებით პროგრამის ბუნებრივად სექტორირებული, თუმცა კი ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ნაწილები), არამედ მხოლოდ იმ ძირითადი პრინციპებით, რომლებიც ამ ერთიანი პროგრამის მხოლოდ გ) ნაწილს ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ნაწილს შეეხება.

02. ამგვარად, წინამდებარე ღია წერილი მიზნად ისახავს სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის გ) ნაწილის ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპების ჩამოყალიბებას, რა პრინციპებიც, ცხადია, როგორც ამ ნაწილის შემცველ მთელზე, უკლებლივ ვრცელდება აგრეთვე თავად სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიან პროგრამაზეც. - ეს, უდავოა, ხელს შეუწყობს საქართველოს სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლით უკვე დაგეგმილი სამნაწილიანი - კომპლექსური და მრავალკომპეტენციური „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავებას, რაც უკვე თავად ამ „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ მეტად მაღალი ეროვნული მნიშვნელობებიდან გამომდინარე სრული სიცხადით ასაბუთებს წინამდებარე ნაშრომის აქტუალობას როგორც ქართული, ისე აფხაზური სამეცნიერო, კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზნებისა და თვალსაზრისების გათვალისწინებით.

ამასთან, აქვე ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: დღეს უკვე ამოქმედებულ და სწრაფი ტემპებით განვითარებად მომავლის ციფრულ ეკონომიკაში ქართული და აფხაზური ეკონომიკების სრულფასოვანი ინტეგრირებისათვის ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ქართულ და აფხაზურ ენებში მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანის აგება“,² რაც სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის საბოლოო მიზანია, სრულიად ცხად აუცილებლობას წარმოადგენს. უფრო მეტიც, ცხადია ისიც, რომ ქართული და აფხაზური ენების ეს ამგვარად გაგებული სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა სრულიად აუცილებელია აგრეთვე როგორც ქართული, ისე აფხაზური სრულფასოვანი ელ-მმართველობის, ელ-ჩართულობისა და გაერთიანებული ქართულ-აფხაზური ელ-ბაზრის დასანერგად და ასამოქმედებლად, რომელთა გარეშე, ცხადია, ქართულ და აფხაზურ პოლიტიკურ ერთეულებში ქართული და აფხაზური ენებით

¹ უფრო დეტალურად ეს აქ აღნიშნული კვლევები და მათი შედეგები მიმოხილულია ღია წერილის მე-2 ნაკვეთის 1-ელ და მე-2 განაკვეთებში და მე-3 ნაკვეთის 1-ელ განაკვეთში.

² ის, თუ რას გულისხმობს ეს აქ დეფინირებული ანუ „ქართულ და აფხაზურ ენებში მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანის აგება“, იხილეთ წერილის მე-2 და მე-3 ნაკვეთებში.

ვერანაირი - ვერც კულტურული, ვერც დემოკრატიული და, მით უფრო, ვერც ეკონომიკური ხასიათის წინსვლები და დაახლოებები ვერ იქნება.

გარდა ამისა, ზემოაღნიშნული გაგებით ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა ანუ „ქართულ და აფხაზურ ენებში მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების აგება“ აუცილებელია აგრეთვე სრულად ინკლუზიური ქართული და აფხაზური საზოგადოებების ფორმირებისათვის, რაც როგორც ქართული, ისე აფხაზური ენებით მიმდინარე ყველა შესაძლო სახის კულტურულ-ეკონომიკურ პროცესებში როგორც ქართველი, ისე აფხაზი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების თითქმის შეუზღუდავი ანუ მაქსიმალურად თავისუფალი და მაქსიმალურად თანაბარი ჩართულობის უზრუნველყოფას გულისხმობს, რაც, თავის მხრივ, ერთ-ერთი აუცილებელი მახასიათებელია იმისა, აკმაყოფილებს თუ არა ესა თუ ის ქვეყანა, სახელმწიფო თუ საზოგადოება საერთო მსოფლიო და ევროპული დემოკრატიებისთვის დღეს საყოველთაოდ აღიარებულ და დაკანონებულ მოთხოვნებს.

წინამდებარე ნაშრომში ანუ ღია წერილში საკითხის ამ ზემოთ მიმოხილულ მეტად მნიშვნელოვან ეკონომიკურ და დემოკრატიულ შემადგენლებზე აღარ გავმახვილდებით. თუმცა, იმას კი ვიტყვით, რომ ნებისმიერი იმაში, რომ რაც უკვე ითქვა, სრული სიმართლეა, თავადვე დარწმუნდება, თუ გაეცნობა [7, 10, 13 – 14, 19, 21, 26, 31 – 32, 39] გამოქვეყნებებსა და, ასევე, მეტა-ქსელის ისეთ მეტად მნიშვნელოვან გამოქვეყნებებს როგორცაა: „ევროპის ენების ციფრულ ეპოქაში“ [44], „სულ ცოტა 21 ევროპული ენაა ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ - კარგი და ცუდი სიახლეები ენების ევროპულ დღეს“ [45], „მეტა-ქსელის სტრატეგიული კვლევითი გეგმა 2020 წლის მრავალენოვანი ევროპისათვის“ [46] და „სტრატეგიული გეგმა ერთიანი მრავალენოვანი ციფრული ბაზრისათვის“ [47].

03. საკითხის პოლიტიკური მხარე, მიუხედავად ჩვენი სურვილისა, ვერაფრით ვერ იქნება იგნორირებული, რაშიც ყველაფერ დანარჩენთან ერთად თავად საკითხის წინა ისტორიაც გვარწმუნებს.

მართლაც, დღეს ფართოდ გავრცელებული ხედვის თანახმად, აფხაზური ანბანის შექმნა პირდაპირ უკავშირდება კავკასიაში მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღდგენის საზოგადოების [40 – 43, 48], რომელმაც 1860 წელს წამოაყენა პირობა წმინდა წერილის ყველა კავკასიურ ენაზე თარგმნის აუცილებლობაზე.

შესაბამისად, იმის გათვალისწინებით, რომ ამის ხორცშესხმა წარმოდგენელი იყო კავკასიური ენების ანბანების არარსებობის გამო, გადაწყდა შეექმნათ მაშინ ჯერ კიდევ უანბანო კავკასიური ენების ანბანები. ამდენად, ამ მიზნით შეიქმნა ჯგუფი, რომელსაც ხელმძღვანელობდა რუსეთი არმიის გენერალ-ლეიტენანტი ივანე ბართოლომეი.³

ბართოლომეი შეუდგა რა საკითხის შესწავლას მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ აფხაზური ანბანის საფუძვლად უნდა აეღოთ ქართული ანბანი როგორც ყველაზე შესაფერი აფხაზური ენისათვის. თუმცა, მოხდა ისე, რომ რუსეთის არმიის გენერალ-მაიორი, ცნობილი ლინგვისტი, ეთნოგრაფი და შემდგომში აკადემიკოსი პეტრე უსლარი წინ აღუდგა ბართოლომეის ჯგუფის ამ ისტორიული, ენობრივ-გენეტიკური და წმინდა სამეცნიერო

³ ივანე ბართოლომეი (1813-1870) იყო პეტერბურგის აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ცნობილი ნუმიზმატი, არქეოლოგი, ეთნოგრაფი, ფილოლოგი, ეპიგრაფიკოსი. ასევე, ის შეისწავლიდა ქართველურ და კავკასიურ ენებსა და მათი ურთიერთდამოკიდებულებების საკითხებს.

თვალსაზრისებით სრულიად მართებულ გადაწყვეტილებას და უკვე 1862 წელს შეიმუშავა აფხაზური ენის ანბანის პირველი რუსულ - კირილურ გრაფიკაზე დამყარებული ვერსია [40 - 43, 48].

მიუხედავად ამისა, ბართოლომეიმ 1865 დაასრულა აფხაზური ანბანის აგების 1860 წელს დაწყებული პროცესი და 1866 წელს, თბილისში, დასახელებით „აფხაზური ანბანი“ ცალკე წიგნადაც გამოსცა. თუმცა, უსლარის „დამსახურებით“ ეს აფხაზური ანბანი ნაცვლად ქართულისა ამოსავალი მოცემულობის სახით უკვე რუსულ - კირილურ გრაფიკას ეყრდნობოდა [40 - 43, 48].

საქმე ისაა, რომ ქართულ ანბანზე დაყრდნობით აფხაზური ანბანის შექმნის ბართოლომეისეულ იდეასთან დაპირისპირებულმა პეტრე უსლარმა ჯერ კიდევ 1861 წელს მთის უანბანო ენების ტექსტების ჩასაწერად შეიმუშავა მის მიერვე ეგრეთწოდებული კავკასიური ანბანი, რაც მისთვის ამავდროულად იყო ის ზოგადი კავკასიური ანბანი, რაზე დაყრდნობითაც მერე უკვე ის იწყებს მუშაობას სხვადასხვა კერძო კავკასიური ენების ანბანების შექმნის მიმართულებით და, შედეგად, ის აფხაზური ენის ანბანთან ერთად მთელი რიგი სხვა კავკასიური ენების ანბანების პირველ შემქნელადაც ითვლება [40, 43, 48].

არადა, უსლარის კავკასიური ანბანი ანუ ის ზოგადი კავკასიური ანბანი, რასაც ძირეულად ეყრდნობოდა აფხაზური და ყველა სხვა კავკასიური ენების მისეული რუსულ - კირილური ანბანები, თავად უსლარისვე თქმით, მან ააგო იმდროინდელ ქართულ ასო-ბგერით სისტემაზე ანუ ქართულ ანბანზე რუსულ - კირილური გრაფიკის უბრალო გადაწერით.⁴ - უფრო დეტალურად ამ მეტად მნიშვნელოვან საკითხთან დაკავშირებით იხილეთ ქვემოთ [40 - 43] ნაშრომებზე დაყრდნობით წარმოდგენილი მასალა:

1861 წელს უსლარი დაეთანხმა რა მანამდე უკვე გამოთქმულ მოსაზრებებს იმ კავკასიური ენებისათვის ანბანების შექმნის აუცილებლობაზე, რომლებსაც ჯერ კიდევ თავ-თავიანთი დამწერლობები არ ჰქონდათ, თავიდანვე მიზნად დაისახა ეს ანბანები აგებულიყო რუსულ-კირილურ ასო-გრაფიკაზე დაყრდნობით. კერძოდ, ის მისი ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოთქმულ პირველ მოსაზრებებშივე ხაზს უსვამს იმ ლინგვისტური კვლევების უსარგებლობას, სადაც მკვლევრები ცდილობდნენ ანბანის არქმონე კავკასიური ენების სიტყვების ჩაწერას ევროპული ანბანების მეშვეობით. ამასთან, უსლარმა, შეადარა რა ქართული, სომხური, არაბული და ლათინური ანბანების კავკასიურ ენებზე გამოყენების როზენისეული და ბოპკომისეული გამოცდილებები, უპირატესობა ქართულს მისცა.

⁴ ქართულ ანბანზე რუსულ - კირილური ასო-გრაფიკის გადაწერით კავკასიური ანბანის, სხვა სიტყვებით, ზოგადი კავკასიური ანბანის შექმნის უსლარისეული იდეა, როგორც ზოგად თეორიული, ისე კერძო პრაქტიკული თვალსაზრისებით, ცხადია გენიალურია. ეს სიცხადე სრული სიცხადით ასაბუთებს აგრეთვე ამ გერმანელი წარმოშობის რუსი მეცნიერის გენიალობას. თუმცა, სინამდვილეში, ის არის კავკასიის რუსიფიკაციის პოლიტიკის გატარების იდეოლოგიისა და ინსტრუმენტების ერთ-ერთი მთავარი შემომქმედი და, ამიტომ, მის გენიალობაზე საუბარი ჩვენთვის ცოტა არ იყოს უხერხულიც კია. მიუხედავად ამისა, აქ, ამ შემთხვევაში, მის ამ უკვე ნახსენებ გენიალობაზე უფრო მეტად საყურადღებო ისაა, რომ **XIX საუკუნის ამ ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული კავკასიოლოგის (ზოგიერთის აზრით ის კავკასიოლოგიის ფუძემდებლადაც კი ითვლება) - ბარონ პეტრე უსლარის კვლევებით ჯერ კიდევ 1860-იან წლებში დასაბუთდა, რომ ქართული ანბანი არის ის საერთო კავკასიური ასო-ბგერითი ამოსავალი, რასაც ძირეულად ეყრდნობა და საიდანაც ბუნებრივად გამოდის ნებისმიერი სხვა კავკასიური ენის ანბანი.** - ეს კი, ცხადია, სრულიად არარიგითი ფაქტია და, შესაბამისად, ამას დაფასებაც სჭირდება და რა თქმა უნდა გათვალისწინებაც.

ის ამბობს: „თუ განვიხილავთ ქართულ ანბანს თავად ქართულ ენასთან მიმართებაში, არ შეიძლება არ ვაღიაროთ, რომ ის აკმაყოფილებს ყველა პირობას: ვერავინ იტყვის, რომ ის არ არის ყველაზე უფრო სრულყოფილი ანბანი ყველა არსებულ ანბანთან შორის. თითოეული ბგერა გამოისახება შესაბამისი ნიშნით და თითოეული ნიშანი ყოველთვის გამოითქმება ერთი და იმავე ბგერით. ყველა ევროპულ ენაში არის ერთი სუსტი ადგილი - ეს არის ორთოგრაფია; ქართველებისათვის, მათი ანბანის სრულყოფილების წყალობით, ასეთი სახის სირთულეები თითქმის არ არსებობს.“

ასევე, უსლარი, ეყრდნობა რა გეორგ როზენის, შეგრენისა და მღვედლმსახურ ცისკაროვის შეფასებებს, ამბობს: „ქართული ანბანი გარკვეული დამატებებით სავსებით მოსახერხებელია არა მხოლოდ ქართულისთვის ახლობლური ენებისათვის, არამედ აგრეთვე ოსურისა და ქისტური და ჩეჩნური მეტყველებებისათვისაც. მთის ზოგიერთ ენაში, როგორც ჩანს, ქართული ანბანის ასოების თვისებები უფრო რელიეფურად არის გამოხატული, ვიდრე თავად ქართულში. აქედან ცხადი ხდება, რომ ყველა დღემდე უანბანო კავკასიური ენების ზოგადი ანბანის საფუძვლად შეიძლება აღებულ იქნას ქართული ანბანური სისტემა; ქართულ ანბანს იყენებენ მხოლოდ ქართველები; ის მკვეთრად განსხვავდება როგორც რუსული, ასევე ყველა სხვა ევროპული ენების ანბანებისაგან; ამასთან, ახლა უკვე რუსული მწიგნობრობა ფართოდაა გავცელებული განათლებულ ქართველებსა და სომხებს შორის. მთიელი ხალხის უმეტესობას თითქმის არანაირი კავშირი არ აქვთ ქართველებთან, თუმცა კი უწყვეტ კავშირში არიან რუსებთან, ცოცხლად აქვთ შეგრძნობილი რუსული ენისა და რუსული განათლების შესწავლის აუცილებლობა. ამდენად, ჩვენ აქ გასაკეთებელი ისლა დაგვრჩა, რომ მივუყენოთ, აუცილებელი დამატებებით, რუსული ასოების გრაფიკა ქართულ ანბანს. დამატებები აუცილებელია, იმიტომ რომ დამხმარე ნიშნების გადამეტებული გამოყენება (წერტილები ან ხაზები ასოების თავზე), ისევე როგორც ორი ასოს შერწყმა ერთი ბგერის გამოსახატავად, ცხადია, დამატებით სირთულეებს წარმოქმნის.“⁵

ეს აქ ზემოთ წარმოდგენილი ხედვა ჩვენთვის მეტად მნიშვნელოვანია და ითხოვს სათანადო გააზრებას. თუმცა, მანამდე, კიდევ უფრო გასაგები რომ იყოს კავკასიის რუსიფიკაციის უსლარისეული განწყობები ანუ ის განწყობები, რამაც შეაფერხა აფხაზური ანბანის ქართულზე დაყრდნობით აგების ბართოლომეისეული გადაწყვეტილება, მოკლედ წარმოვადგენთ მის კიდევ ერთ ხედვას აფხაზური ანბანის შემუშავების საკითხთან დაკავშირებით, სადაც ის შემდეგს ამბობს: „თუ ჩვენ ქართველებისაგან ვისესხებთ არა მარტო წერის სისტემას, არამედ ასოებსაც, მაშინ ჩვენდა უნებურად ხელს შევუწყობთ კავკასიაში არამარტო ქართული ავტონომიის, არამედ აფხაზური ავტონომიის შექმნასაც.“

ამგვარად, ეს ყველაფერი, მთლიანობაში, სრულიად ცხადს ხდის აფხაზური და სხვა კავკასიური ენების ანბანური უზრუნველყოფის საკითხში რუსული იმპერიული მიზნების წარმმართველ როლს. თუმცა, ამის გარდა, ხაზგასასმელია შემდეგიც:

1. მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის ყველა იმდროინდელი რუსი მკვლევარი აღიარებს ქართული ანბანური ასო-ბგერითი სისტემის სასაფუძვლო მნიშვნელობას აფხაზური და სხვა კავკასიური ენებისათვის, როგორც აფხაზური, ისე სხვა კავკასიური ენების ანბანები შეიქმნა კირილური ასო ნიშნების გამოყენებით, რითაც პირველად და სისტემურად დაირღვა იბერიულ-კავკასიური ენათა ოჯახის გენეტიკურ-ნათესაურ

⁵ ზემოთ მოყვანილ უსლარისეულ ციტატაში გაკეთებული ხაზგასმები ჩვენეულია. - უსლარი აქ, ცხადია, ხაზს გაუსვამდა ტექსტის ჩვენს მიერ ხაზგასმულ ნაწილებს შორის დარჩენილ ნაწილს.

მიმართებაზე დამყარებული სულ ცოტა ათსაუკუნოვანი საერთო ქართულ-კავკასიური მწიგნობრული სივრცე იბერიულ-კავკასიურ ბგერით სისტემაზე მისთვის უცხო რუსულ - კირილური ალფაბეტიკის „მორგების“ პოლიტიკურად გამიზნული უსლარისეული მცდელობებით.

2. რამდენად მართებულია ის, რომ ბარონი პეტრე უსლარი, ქართულ ანბანურ სისტემაზე კირილური გრაფიკის უბრალო გადამწერი, ჩავთვალოთ ზოგად კავკასიურისა და აფხაზური ანბანების პირველშემქმნელად, მაშინ როდესაც დღეს არსებული ცნობების თანახმად IX-XIX საუკუნეებში აფხაზი მთავრები სამწიგნობრო მიზნებით ქართულ ანბანს იყენებდნენ?! - ეს ფიგურალური კითხვა-მახილის ნიშანი აქ შეიძლება არც გაგვექდერებინა, რომ არა ისეთი ყოვლად უსაფუძვლო პუბლიკაციები როგორცაა სტეფან დ. შონფილდის „ბარონი პეტრე კარლოს ძე უსლარი: პირველი აფხაზური ანბანის გამომგონებელი“ („Baron Pyotr Karlovich Uslar: Inventor of the First Abkhaz Alphabet“, by Stephen D. Shenfield), სადაც ის წერს: „უსლარი, როგორც ანბანების შემქმნელი, შეიძლება შედარებულ იქნას სომეხ მღვდელმსახურ მესროპ მაშტოცს (ქ.შ. 361-440), რომელმაც ასევე სპეციალური მიზნებით ააგო ანბანები მთელი რიგი ენებისათვის, მათ შორის ქართული და სომხური ენებისთვისაც“ („As a creator of alphabets, Uslar might be compared to the Armenian monk Mesrop Mashtots (c. 361 – 440), who also specially designed alphabets for a whole series of languages, including Georgian as well as Armenian itself“).

04. ქვემოთ, წინამდებარე ნაშრომით უკვე დასახული მიზნისკენ ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპების გამოკვეთისა და ჩამოყალიბებისაკენ სავალ გზაზე ჩვენ ძირითადად ვყვრდნობით იმ კვლევით გამოცდილებას, რაც უკვე დაგროვდა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების ცენტრში ქართული, აფხაზური და სხვა ქართველური და კავკასიური ენების ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით წარმოებული კვლევებით [1 - 3, 5, 7 - 9, 11 - 13, 15 - 18, 20, 21 - 25, 27 - 31, 34 - 39].

ასევე, აქ ჩვენ ვითვალისწინებთ იმასაც, თუ რა მდგომარეობაში იმყოფება ეს დღეს აქ განხილვის ქვეშ მყოფი ენები (მხედველობაში გვაქვს როგორც ქართული, ისე აფხაზური, ასევე ყველა სხვა ქართველური და კავკასიური ენა) ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ანუ, რაც იგივეა, ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცულობის თვალსაზრისით [10, 14, 18-19, 21, 26, 31 - 33, 39, 43-48].

კერძოდ, ქვემოთ, იმის შეფასებაში, თუ რამდენადაა ესა თუ ის ენა დაცული ციფრული კვდომის საფრთხისგან, ჩვენ ძირითადად დავყვრდნობით ევროკავშირის დაფინანსებითა და 200-ზე მეტი ევროპელი ექსპერტის მონაწილეობით 2010-2012 წლებში მეტა-ქსელის (<http://www.meta-net.eu/>) მიერ განხორციელებული იმ ორწლიანი კვლევის შედეგებსა და მეთოდოლოგიას, რომელიც იწოდა როგორც „ევროპის ენები ციფრულ ეპოქაში“ (<http://www.meta-net.eu/whitepapers/overview>) და რომლის თანახმადაც 2012 წელს ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ მყოფ ენებად გამოცხადდა ისეთი ტექნოლოგიურად არასაკმარისად მხარდაჭერილი ენები, როგორცაა: ბასკური, ბულგარული, კატალონიური, ხორვატული, ჩეხური, დანიური, ესტონური, ფინური, გალიციური, ბერძნული, უნგრული, ისლანდიური, ირლანდიური, ლატვიური, ლიტვიური, მალტური, ნორვეგიული, პოლონური,

პორტუგალიური, რუმინული, სერბიული, სლოვაკური, სლოვენური, შვედური, უელსური [44 - 45].⁶

ამასთან, იმ მიზნით, რომ მკითხველისთვის - უფრო კი ჩვენი აფხაზი თანამემამულეებისთვის კიდევ უფრო გასაგები გახდეს რას ნიშნავს და რას გულისხმობს ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა ანუ აღჭურვა და რატომ არის ენა განწირული ციფრული კვდომისთვის, თუ ის ამ ყველა საჭირო საბაზისო ენობრივი ტექნოლოგიით ვერ აღიჭურვა, მოკლედ მიმოვიხილავთ 2012 წლის 1 დეკემბერს მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს ავტორობით გამოქვეყნებულ ჩვენთვის მეტად საყურადღებო ნაშრომს „მეტა-ქსელის სტრატეგიული კვლევითი გეგმა 2020 წლის მრავალენოვანი ევროპისათვის“ აფხაზურ ენაზე ფოკუსირებით, რადგან თითქმის ზუსტად იგივე ქართულზე ფოკუსირებით წინა წლებში ჩვენ უკვე გავაკეთეთ და არა ერთხელ [10, 14, 18-19, 21, 26, 31 – 33, 39].

ამ გამოცემაში კითხვაზე - „რა არის ენობრივი ტექნოლოგიები?“, მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭო შემდეგ პასუხს იძლევა: „ენობრივი ტექნოლოგიები არის ტექნოლოგიები, რომლებიც ავტომატურად წარმოქმნიან და, ასევე, აანალიზებენ ჩვენს სამყაროში როგორც წერითი, ისე ზეპირი (ასევე ჟესტიკულაციური) ფორმით სხვადასხვა ენებზე არსებულ ნებისმიერი სპეციფიკისა და ნებისმიერი სირთულის მქონე ინფორმაციის მატარებელ შინაარსებს.“

ანუ, თუ ამ მეტა-ქსელისეული განსაზღვრებიდან გამოვალთ, გასაგები გახდება, რომ ერთი რომელიმე ენის სრული და ამომწურავი აღჭურვა ენობრივი ტექნოლოგიებით ნიშნავს ისეთი კომპიუტერის შექმნას, რომელსაც ეს ენა ანუ ამ ენით მოცემული სააზროვნო და საკომუნიკაციო სისტემა იმდენად კარგად „ეცოდინება“, რომ ნებისმიერი სახის ინტელექტუალური თუ იმპერატიული საჭიროების შემთხვევაში ამ ენის მცოდნე ნებისმიერი მომხმარებელი თავისუფლად ანუ ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე შევა მასთან სრულ და ამომწურავ სასაუბრო სამომხმარებლო ურთიერთობაში.

ამგვარად, ამა თუ იმ ენაში ენობრივი ტექნოლოგიებით კომპიუტერის სრული და ამომწურავი აღჭურვა ანუ ამა თუ იმ ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა, თავად მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს ზემომოყვანილი განსაზღვრებიდან გამომდინარე, ნიშნავს ამ ენაში „მოაზროვნე და მოსაუბრე კომპიუტერის“ ანუ, უფრო ზოგადად, „მოაზროვნე და მოსაუბრე მანქანის“, სხვა სიტყვებით, ამ ენის ახალი - ტექნოლოგიური ანბანის აგებას.⁷

თუმცა, მეტა-ქსელის „სტრატეგიული კვლევითი გეგმა 2020 წლის მრავალენოვანი ევროპისათვის“ ანუ მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს ამ ნაშრომის თვალსაწიერი არ ჩერდება ერთ ენაში „მოაზროვნე და მოსაუბრე მანქანებზე“ - ის კიდევ უფრო ღრმად მიდის და უკვე საუბრობს „მრავალი ენის მცოდნე“ ანუ „მრავალ ენაზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელ მანქანებზე“ და ასეთ „მანქანებზე“ დამყარებულ ახალ კულტურულ ეპოქაზე.⁸

⁶ ეს საკითხი უფრო დეტალურად ქვემოთაა მიმოხილული.

⁷ იხილეთ მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს სტრატეგიული კვლევითი გეგმის პრიორიტეტული თემა №2 - სოციალური ინტელექტი და ელ-ჩართულობა (ინგლისურად დასათაურებულია როგორც SOCIAL INTELLIGENCE AND E-PARTICIPATION) და, ასევე, პრიორიტეტული თემა №3 - სოციალურად გათვითცნობიერებადი (ანუ სწავლებადი) ინტერაქტიური თანაშემწეები (ინგლისურად დასათაურებულია როგორც SOCIALLY AWARE INTERACTIVE ASSISTANTS).

⁸ იხილეთ მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს სტრატეგიული კვლევითი გეგმის პრიორიტეტული თემა №1 - ენათაშორისი ღრუბელი (ინგლისურად დასათაურებულია როგორც TRANSLINGUAL CLOUD).

ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, მოკლედ რომ ვთქვათ, აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა ნიშნავს იმას, რომ სამომავლოდ უკვე დაგეგმილ ენობრივი ბარიერებისაგან თავისუფალ მომავლის კულტურულ სამყაროში ანუ სამყაროში, „რომელშიც წერთი და ზეპირი კომუნიკაცია აღარასდროს აღარ შეფერხდება ენობრივი ბარიერებით და რომელშიც არა მხოლოდ ზოგადი, არამედ სპეციალიზებული შინაარსების მაღალი ხარისხის თარგმანებიც საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი იქნება“, ნებისმიერ აფხაზ „მოქალაქეს შეეძლება გამოიყენოს ნებისმიერი მომსახურება, ხელი მიუწვდებოდეს ნებისმიერ ცოდნაზე, ისიამოვნოს ნებისმიერი მედია საშუალებით, გააკონტროლოს ნებისმიერი ტექნოლოგია თავისი მშობლიური ენით“ - აფხაზური ენით.⁹

ამგვარად, აქ, ზემოთ, იმის თაობაზე დასმულ კითხვას, თუ რა იგულისხმება ენების, მათ შორის, ქართული და აფხაზური ენების ყველა საჭირო საბაზისო ტექნოლოგიით აღჭურვაში და რატომ არის ენა განწირული ციფრული კვდომისთვის, თუ ის ამ ყველა საჭირო საბაზისო ტექნოლოგიით ვერ აღიჭურვა, პასუხს მეტა-ქსელის ზემოციტირებული ეპოქალური მნიშვნელობის განცხადებაზე დაყრდნობით ვცემთ. - ანუ, აქ იგულისხმება ის, რომ ჩვენ ანუ ქართველები და აფხაზები ან შევძლებთ „ქართულ და აფხაზურ ენებზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ აგებას და ქართული და აფხაზური ენებით შევალთ „მრავალ ენაზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ კულტურულ ეპოქაში, ანდა, ეს უკვე კარს მომდგარი ახალი კულტურული ეპოქა კი დადგება, მაგრამ ჩვენ, „ქართულ და აფხაზურ ენებზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ არარსებობის გამო, ამ ახალ ეპოქაში ვერ შევძლებთ ვერც ქართული და ვერც აფხაზური ენით ვერც შესვლასა და ვერც მონაწილეობას.

05. იმ მიზნით, რომ კიდევ უფრო სარწმუნო გავხადოთ ჩვენს მიერ ქართულ და აფხაზურ ენებთან დაკავშირებით უკვე გაჟღერებული საფრთხეების რეალობა, ქვემოთ მოგვყავს მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს ნაშრომიდან „მეტა-ქსელის სტრატეგიული კვლევითი გეგმა 2020 წლის მრავალენოვანი ევროპისათვის“ გაკეთებული ამონარიდები, რომელთა გაცნობაც გასაგებს გახდის იმ ღრმა პასუხისმგებლობით დამოკიდებულებას, რასაც თავად ევროპელები განიცდიან დღეს უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში თავ-თავიანთი ენების ბედთან დაკავშირებით:

ევროკომისია - „მრავალი წლის განმავლობაში და ათობით ენაში ვცდილობდით რა მედიის ავტომატურად მანალიზებელი სისტემის შემუშავებას, ჩვენ მტკივნეულად განვიცდიდით ტექსტის მანალიზებელი ინსტრუმენტებისა და რესურსების ნაკლებობას უმეტესი ენებისათვის. მეტა-ქსელის ანალიზი ძალიან ზუსტია. ენობრივი ტექნოლოგიები მართლაც სასაფუძვლო შემადგენელია ახალი თაობის საინფორმაციო ტექნოლოგიებისათვის. ენა, რომლისთვისაც არ იარსებებს ეს სასაფუძვლო ენობრივი ინსტრუმენტები და რესურსები უახლოეს მომავალში ვეღარ მიიღებს მონაწილეობას უკვე დაგეგმილ მთავარ ტექნოლოგიურ განვითარებებში.“ - რალფ შტაინბერგერი (საერთო ევროპული კვლევითი ცენტრი).

⁹ მკითხველის ინტერესების გათვალისწინებით, ანუ, იმ მიზნით, რომ კიდევ უფრო გასაგები გავხადოთ აღნიშნული, ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ ეს ორივე ზემოთ ხაზგასმითა და მუქი შრიფტით მოცემული ციტატა არის არა საკითხზე ჩვენეული ხედვა, არამედ აღებულია მეტა-ქსელის ტექნოლოგიური საბჭოს მიერ 2012 წლის დეკემბერში გამოქვეყნებული ფუნდამენტური ნაშრომიდან „სტრატეგიული კვლევითი გეგმა 2020 წლის მრავალენოვანი ევროპისათვის“.

ესტონეთი - „თუ ჩვენ არ განვახორციელებთ ენობრივი ტექნოლოგიების განვითარების გეგმას და თუ არ ვითანამშრომლებთ ამავე მიმართულებით მოძრავ სხვა ენებთან, სამომავლოდ, ესტონური გაირიყება მომავლის საინფორმაციო სამყაროდან.“ - ესტონური ენის განვითარების 7 წლიანი (2011-2017) გეგმა.“

ლატვია - „ისეთი მცირე ენებისათვის, როგორცაა ლატვიური, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მხარი აუბას მზარდი ტემპებით მიმდინარე ტექნოლოგიურ პროგრესს. ჩვენი ენის სამომავლო არსებობის უზრუნველყოფის ერთადერთი გზა არის მისი მომხმარებლების უზრუნველყოფა ისეთივე შესაძლებლობებით, როგორი შესაძლებლობებიც აქვთ უფრო მრავალრიცხოვანი ენების მომხმარებლებს. ამიტომ თანამედროვე ტექნოლოგიების მოწინავე პოზიციებზე ყოფნა ჩვენი მიზნების მისაღწევი ერთადერთი გზაა.“ - ვალდის დომბროვსკისი (ლატვიის პრემიერ მინისტრი).

დანია - „თუ ჩვენი მიზანია ვისარგებლოთ დანიური ენით მომავლის ტექნოლოგიურ სამყაროში, ახლავე უნდა მივიღოთ ზომები ჩვენ ხელთ არსებული ცოდნისა და გამოცდილების გაერთიანებისა და შემდგომი განვითარებისათვის. - ეს განსაკუთრებით ცხადი ხდება მეტა-ქსელის მოხსენების გათვალისწინებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ვდგებით იმ საფრთხის წინაშე, რომ მხოლოდ ინგლისურის სრულყოფილად მცოდნე ადამიანები ისარგებლებენ ახალი თაობის საინტერნეტო, სამობილურო და სარობოტო ტექნოლოგიებით, რომლებიც უკვე კარს მოგვადგა“. - კირხმაიერ ანდერსენი (დანიური ენის საბჭოს დირექტორი).

პორტუგალია - „ენობრივი ტექნოლოგიების სფეროში პორტუგალიური ენისთვის წარმოებული კვლევები უაღრესად მნიშვნელოვანია საინფორმაციო სამყაროში პორტუგალიურის გლობალური კომუნიკაციის ენად ფორმირებისათვის.“ - დოქტორი პედრო პასოს კოელო (პორტუგალიის პრემიერ მინისტრი).

ჩეხეთის რესპუბლიკა - „მეტა-ქსელს შეაქვს მნიშვნელოვანი წვლილი ევროპის ენების ტექნოლოგიურ მხარდაჭერაში და, ასევე, მას ექნება შეუცვლელი როლი მრავალენოვანი ევროპული კულტურისა და საზოგადოების ფორმირებაში.“ - ივანე ვილჰელმი (განათლების, ახალგაზრდობისა და სპორტის მინისტრის მოადგილე).

საბერძნეთი - „ენობრივი ტექნოლოგიების შემდგომი მხარდაჭერა ბერძნულ ენას და კულტურას არსებობას შეუნარჩუნებს ციფრული სამყაროში ...“. - გიორგი ბაბზინიოტისი (განათლების, გახანგრძლივებული სწავლებისა და რელიგიურ საქმეთა მინისტრი).

მალტა - „... მალტური ენის ტექნოლოგიური მხარდაჭერა შესაძლებლობას მისცემს ჩვენ ენას დაიკავოს ისეთივე მოწინავე ადგილი, როგორც აქვთ სხვა ენებს და იყოს მუდმივ განვითარებასა და გამოყენებაში.“ - დოლორეს კრისტინა (განათლებისა და დასაქმების მინისტრი).

ლიტვა - „მომავალი თაობებისათვის ლიტვური ენის შენარჩუნება საერთო ევროპული პასუხისმგებლობაა. ლიტვური ენის მომავალი დიდადაა დამოკიდებული იმაზე, შევძლებთ თუ ვერა მივყვით საინფორმაციო ტექნოლოგიების შემდგომი განვითარების პროცესებს.“ - ანდრიუს კიბილიუსი (ლიტვის რესპუბლიკის პრემიერ მინისტრი).

ირლანდია - „ენობრივი ტექნოლოგიები უკვე აღარ არის უმეტესი ევროპული ენების ფუფუნების საგანი - ეს უკვე არის ნებისმიერ შესაძლო სფეროში, დაწყებული ბიზნესიდან დამთავრებული ხელოვნებით, ამ ენების სიცოცხლისუნარიანობის გადარჩენისა და შენარჩუნების ერთადერთი საფუძველი, და ეს ასეა როგორც ირლანდიურისათვის, ასევე

ნებისმიერი სხვა ევროპული ენისათვის." - ფერდი მაკ ფაილაი (ირლანდიის ფონდის აღმასრულებელი დირექტორი).

უნგრეთი - „მეტა-ქსელს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ევროპულ ინოვაციებსა, კვლევებსა, განვითარებებსა და ევროპული იდეის ეფექტურ განხორციელებაში.“ - ვალერია ჩიპე (უნგრეთის მეცნიერებათა აკადემიის გენერალური მდივნის მოადგილე).

შვედეთი - „მაღალი ხარისხის ენობრივ ტექნოლოგიებს შეუძლიათ იქცნენ ევროპაში ენობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნების ყველაზე ეფექტურ საშუალებებად. მათ შეუძლიათ ყველა ენა სრულყოფილად გამოყენებადი გახადონ თანამედროვე საზოგადოებაში, რაც, თავის მხრივ, დემოკრატიის საკითხიცაა. ამ მიმართულებით მეტა-ქსელი თავის თავზე იღებს ცენტრალურ, უფრო მეტიც - გადამწყვეტ დატვირთვას.“ - ლენა ეკბერგი (შვედური ენის საბჭოს ხელმძღვანელი).

სლოვენია - „უკიდურესად აუცილებელია სლოვენური ენისათვის ენობრივი ტექნოლოგიების უწყვეტი განვითარება, თუ რა თქმა უნდა გვინდა, რომ სლოვენურმა მომავლის ციფრულ სამყაროშიც შეინარჩუნოს თავისი განუწყვეტელი განვითარების გზა.“ - დოქტორი დანილო ტორკი (სლოვენიის რესპუბლიკის პრეზიდენტი).

დიდი ბრიტანეთი - „მეტა-ქსელის საქმიანობა არის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იმ მომავლისაკენ, რომელშიც ენობრივი ტექნოლოგიები იქნება ყველა ჩვენგანის გარშემო და რომლებიც, მიუხედავად იმისა ვსაუბრობთ თუ არა ჩვენ ერთსა და იმავე ენაზე, თანამშრომლობის, ბიზნესის წარმოებისა და მეგობრებსა და კოლეგებთან ცოდნის გაზიარების თავისუფალ საშუალებებს მოგვცემს.“ - დავით უილეთსი (უნივერსიტეტებისა და მეცნიერების სახელმწიფო მინისტრი).

ზემოთ მოყვანილი ამონარიდები 2012 წლის ტექსტებია და ეს ტექსტები გასაგებს ხდის, თუ როგორი შეშფოთებულნი იყვნენ თავად ევროპელები 2012 წელს თავ-თავიანთი ენების ბედით ციფრულ ეპოქაში! - ეს კი, იმის გათვალისწინებით, რომ ამ დღეს უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში ქართული, განსაკუთრებით კი აფხაზური ტექნოლოგიური მხარდაჭერის თვალსაზრისით კიდევ უკანა ვიდრე ზემოჩამოთვლილი ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ მყოფი ევროპული ენები, სრულიად ცხადს ხდის ციფრული კვდომის იმ მაღალი საფრთხის საფრთხის რეალობას, რომლის წინაშეცაა ქართული, განსაკუთრებით კი აფხაზური ენა! -

ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, ნებისმიერი თავისი ენის და, შესაბამისად, ერის ბედზე მოფიქრალი აფხაზისა და ქართველისათვის ის, რაც წინამდებარე ნაშრომით უკვე ითქვა, სრულიად საკმარისია იმის ცოცხლად საგრძნობლად და გასააზრებლად, თუ რა მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშეა ტექნოლოგიურად არასაკმარისად მხარდაჭერილი ქართული და, მით უფრო, აფხაზური ენა, რაც, თავის მხრივ, სრული სიცხადით ასაბუთებს სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონით უკვე დადგენილი „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“, სხვა სიტყვებით, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ როგორც განსაკუთრებით მაღალ ეროვნულ მნიშვნელობას, ისე მისი შემუშავების გადაუდებელ აუცილებლობას! - ეს ცხადია და ეს მით უფრო ცხადია იმის გათვალისწინებით, რომ დედამიწის ზურგზე, არცერთ სახელმწიფოს,

გარდა საქართველოსი, არ ევალეზა ქართული და აფხაზური ენების მოვლა-პატრონობა და მათ განვითარებაზე ზრუნვა.¹⁰

2. უფრო ვრცლად სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავების გადაუდებელი აუცილებლობის თაობაზე

01. ქვემოთ საუბარი გვექნება იმ „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის“ ანუ, რაც იგივეა, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ შემუშავების გადაუდებელი აუცილებლობის თაობაზე, რომელიც სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის საწყისი ვერსიის თანახმად 2016 წლის 14 თებერვალს უკვე შემუშავებული უნდა ყოფილიყო. თუმცა, მანამდე, მოკლედ მიმოვიხილავთ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში იმავე მიზნებით 2011 წლიდან მიმდინარე კვლევებსა და მათ შედეგებს.

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში საქართველოს სახელმწიფო ენების (ქართული, აფხაზური) ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვისა და ტექნოლოგიური განვითარების მიზნით პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა 2010 წელს.

თუმცა, იმის გათვალისწინებით, რომ იმ დროისათვის ენობრივი რესურსებითა და ტექნოლოგიებით სრულიად არასაკმარისად მხარდაჭერილი ქართული ენა თავად იყო ციფრული კვდომის საგანგაშოდ მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშ, პროცესის პირველ ეტაპზე ძირითადი აქცენტი ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გაკეთდა.

კერძოდ, 2010 წლის 29 დეკემბერს საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორის - აკადემიკოს არჩილ ფრანგიშვილის ინიციატივითა და უნივერსიტეტის აკადემიური და წარმომადგენლობითი საბჭოების მხარდაჭერით დამტკიცდა და 2011 წლის 8 თებერვლიდან ამოქმედდა ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნებზე მიმართული ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი, სადაც უკვე ცენტრის დირექტორის - კონსტანტინე ფხაკაძის ხელმძღვანელობით 2012 წლიდან სრულფასოვნად ამოქმედდა ქართული ენის სრული ტექნოლოგიური დამუშავების ამოცანებზე მიზნობრივად მიმართული გრძელვადიანი პროექტი „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ [7, 11, 18, 21].¹¹

¹⁰ აქ, ჩვენ მცირედი პერეფრაზი გავაკეთეთ აფხაზური ენისა და კულტურის გულშემატკივარისა და მექომაგის, პროფესორ თემურ გვანცელაძის შემდეგი სიტყვისა - „დედამიწის ზურგზე, არც ერთ სახელმწიფოს, გარდა საქართველოსი, არ ევალეზა აფხაზური ენის მოვლა-პატრონობა და მის განვითარებაზე ზრუნვა“ [43].

¹¹ თავად ეს გრძელვადიანი პროექტი შემუშავდა 2002-2009 წლებში კონსტანტინე ფხაკაძის ხელმძღვანელობითვე მოქმედი სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამის „კომპიუტერის სრული პროგრამულ-მომსახურეობითი მოქცევა ბუნებრივ ქართულ ენობრივ გარემოში“ შემდგომი თითქმის სრული გაფართოებით, რაშიც, ცხადია, ძირითადად ვეყრდნობოდით ამ სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამით ქართული ენის სრული მათემატიკური შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით მაშინ უკვე მიღწეულ შედეგებს [25, 27 – 31, 34 - 38].

ამასთან, მოხდა ისე, რომ 2012 წელს მეტა-ქსელმა გამოაქვეყნა ორწლიანი საერთო ევროპული კვლევის „ევროპის ენები ციფრულ ეპოქაში“ შედეგების შემაჯამებელი პრეს-რელიზი „სულ ცოტა 21 ევროპული ენა მაინც არის ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ - კარგი და ცუდი სიახლეები ენების ევროპულ დღეს“;¹² რომლის თანახმადაც, როგორც ეს ერთხელ უკვე აღინიშნა, უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში ციფრული გაქრობის ანუ კვდომის საფრთხის ქვეშ მყოფ ენებად გამოცხადდა ისეთი ტექნოლოგიურად არასაკმარისად მხარდაჭერილი ენები, როგორიცაა: ზასკური, ბულგარული, კატალონიური, ხორვატული, ჩეხური, დანიური, ესტონური, ფინური, გალიციური, ბერძნული, უნგრული, ისლანდიური, ირლანდიური, ლატვიური, ლიტვიური, მალტური, ნორვეგიული, პოლონური, პორტუგალიური, რუმინული, სერბიული, სლოვაკური, სლოვენური, შვედური, უელსური [44 - 45].¹³

ამან კიდევ უფრო დაგვარწმუნა, რომ ტექნიკურ უნივერსიტეტში ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნით ორი წლის წინ გადადგმული ნაბიჯი დროული და აუცილებელი იყო. ამაშივე გვარწმუნებს ის შედეგებიც, რაც უკვე მიღწეულია პროექტის „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ ფარგლებში ქართული ენის ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით წარმოებული კვლევებით [1 - 24]. კერძოდ, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტისა და შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის როგორც ინდივიდუალური, ისე ერთობლივი საგრანტო მხარდაჭერებით უკვე გასრულდა ცენტრის ამ გრძელვადიანი პროექტის ხუთი სასაფუძვლოდ მნიშვნელოვანი ქვეპროექტი.¹⁴ ასევე, დღეს-დღეობით, საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში, ამავე გრძელვადიანი პროექტის ცალკე ქვეპროექტების სახით მუშავდება ორი სადოქტორო და ერთი სამაგისტრო თემა.¹⁵

¹² ენების ევროპული დღისადმი მიძღვნილ ევროკავშირის ოცდარვავე სახელმწიფო ენაზე გამოქვეყნებული ეს პრეს-რელიზი, რომლიც უფრო დეტალურად ქვემოთაა მიმოხილული, სრული სახით იძებნება <http://www.meta-net.eu/whitepapers/press-release> მისამართზე.

¹³ აქ აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის, რომ ის სისტემები, რაც ქართულისთვის გუგლმა მხოლოდ 2017 წლის მეორე ნახევრიდან ამოქმედა, 2012 წელს ანუ ამ შეფასებების გაკეთებისას აქ ჩამოთვლილი ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ მყოფი ევროპული ენების უმეტესობისთვის უკვე ამოქმედებული ჰქონდა.

¹⁴ ესენია: 1. AR_№048-13 „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანის ასაგებად აუცილებელი რიგი სისტემების გაფართოებადი (სწავლებადი) საინტერნეტო ვერსიების შემუშავება“ (ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 2. FR_№31/70 პროექტი „ქართული ენის ლოგიკური გრამატიკის საფუძვლები და მისი გამოყენება საინფორმაციო ტექნოლოგიებში“ (ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 3. DO/308/4-105/14 პროექტი „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული გრამატიკული მართლმწერი (ანალიზატორი)“ (დოქტორანტი მ.ჩიქვინიძე, სამეცნიერო ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 4. DO/305/4-105/14 პროექტი „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული მეტყველების სინთეზი და ამოცნობა“ (დოქტორანტი გ.ჩიჩუა, სამეცნიერო ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 5. AR_122/4-105/14 პროექტი „კიდევ ერთი ნაბიჯი მოსაუბრე ქართული თვითგანვითარებადი ინტელექტუალური კორპუსისაკენ“ (ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე).

¹⁵ ესენია: 1. სადოქტორო თემა - „ქართული ჰქვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ (დოქტორანტი - შ.მალიძე, სამეცნიერო ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 2. სადოქტორო თემა - „ქართული ტექსტების ავტომატური ინტელექტუალური კლასიფიკაციის მეთოდები და ინსტრუმენტები“ (დოქტორანტი - კ.დემურჩვი, სამეცნიერო ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე); 3. სამაგისტრო თემა - „მათემატიკური მეთოდებით აგებული წესებზე დამყარებული ქართულ - ფრანგულ - ინგლისური ავტომატური მთარგმნელი“ (მაგისტრანტი - ს.შინჯიკაშვილი, სამეცნიერო ხელმძღვანელი კ.ფხაკაძე).

ამასთან, მეტა-ქსელის ორწლიანი ევროპული კვლევის „ევროპის ენები ციფრულ ეპოქაში“ მეთოდოლოგიის თანახმად ენის ტექნოლოგიური მხარდაჭერა იზომება იმის მიხედვით, თუ როგორია ამ ენის მხარდაჭერის ხარისხი ენების ტექნოლოგიური დამუშავების ისეთი ოთხი ძირითადი მიმართულებით, როგორცაა: **1. ავტომატური თარგმანი; 2. სასაუბრო ურთიერთობები. 3. ტექსტის ანალიზი; 4. ენობრივი რესურსები.**

გარდა ამისა, ამავე მეთოდოლოგიით ენის მხარდაჭერა ამ აქ ზემოთ ხსენებული ოთხი ძირითადი მიმართულებით იზომება ენის მხარდაჭერით იმ ისეთ ძირეულად მნიშვნელოვან თერთმეტ ქვემიმართულებაში, როგორცაა: **1. მეტყველების ამოცნობა; 2. მეტყველების სინთეზი; 3. გრამატიკული ანალიზი; 4. სემანტიკური ანალიზი; 5. ტექსტის გენერაცია; 6. მანქანური თარგმანი; 7. ტექსტების კორპუსები; 8. სამეტყველო კორპუსები; 9. პარალელური კორპუსები; 10. ლექსიკური რესურსები; 11. გრამატიკები.**

ამგვარად, აღნიშნულის გათვალისწინებით, ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ 2011 წლიდან დღემდე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების ცენტრის მცირერიცხოვანმა ჯგუფმა:

1. გამოაქვეყნა ქართული ენის ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით წარმოებული კვლევების შედეგების ამსახველი 90-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი, რომელთა შორის 2 მონოგრაფიული ხასიათისაა;

2. წარადგინა 50-ზე მეტი მოხსენება სხვადასხვა საერთაშორისო და ადგილობრივ კონფერენციაზე;

3. ქართული ენის ტექნოლოგიური დამუშავების ოთხივე ძირითადი მიმართულებით შეიმუშავა მთელი რიგი უნიკალური ანუ მანამდე არ არსებული ქართული ენობრივი ტექნოლოგია და რესურსი [1 – 8, 11 - 13, 15 – 18, 20, 22 – 25]. კერძოდ:

3.1. ენობრივი რესურსების ანუ, რაც იგივეა, ტექსტების კორპუსების, სამეტყველო კორპუსების, პარალელური კორპუსების, ლექსიკური რესურსებისა და გრამატიკების მიმართულებით შემუშავებული ეს მეტად მნიშვნელოვანი ქართული შედეგებია:

3.1.1. ქართული ენის ლოგიკურ გრამატიკა, რომელიც ქართული ენის პირველი და ჯერ-ჯერობით ერთადერთი ჩომსკი-მონტეგიუს ტიპის მათემატიკური თეორია [7, 13, 16, 22 – 25, 27, 30, 34 – 38];

3.1.2. ქართული ენის ლოგიკურ გრამატიკაზე დაყრდნობით აგებული ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსის პირველი საცდელ-სამომხმარებლო ვერსია (იძებნება <https://corpus.ge/> მისამართზე), რომელშიც ცალკე კლასტერებად უკვე ფუნქციონირებს:¹⁶

3.1.2.1. ერთადერთი მოსაუბრე ქართულ ინტელექტუალური ვებ-კორპუსი, სხვა სიტყვებით, ქართული ჭკვიანი ვებ-კორპუსი, რომელიც საცდელი სახით უკვე არის მრავალმოდალური (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს ქართული ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების საცდელი კორპუსი და ამ ტიპის კორპუსების ამგები ინსტრუმენტები) და მრავალენოვანი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს რუსული, ინგლისური, აფხაზური, ჩეჩნური, ყაბარდოული, ლეკური და მეგრული კორპუსები და ქართულთან მათი დამაწყვილებელი ანუ დამაპარალელებელი ინსტრუმენტები) ქართული კორპუსი, რომელიც ამავდროულად

¹⁶ ენობრივი რესურსების მიმართულებით შემუშავებული ქვემოთ ჩამოთვლილი სისტემების დეტალური აღწერები და, ასევე, ინფორმაცია ამ სისტემების საკონფერენციო პრეზენტაციებზე შეგიძლიათ იხილოთ [1 – 8, 15] გამოქვეყნებებში.

არის ქართული ენის ტექნოლოგიურად ყველაზე უფრო მეტად მხარდაჭერილი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 278614032 ქართულ სიტყვას, რომელთაგან 4322571 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) კორპუსი (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.1.2.2. ერთადერთი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 2050446 აფხაზურ სიტყვას, რომელთაგან 173223 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) აფხაზური ვებ-კორპუსი, რომელშიც საცდელი სახით უკვე ჩადგმულია აფხაზური ტექსტების მკითხველი და, ასევე, ქართულ-აფხაზური პარალელური კორპუსისა და აფხაზური ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.1.2.3. ერთადერთი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 122159 ჩეჩურ სიტყვას, რომელთაგან 17798 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) ჩეჩური ვებ-კორპუსი, რომელშიც საცდელი სახით უკვე ფუნქციონირებს ჩეჩური ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსისა და ქართულ-ჩეჩური პარალელური კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.1.2.4. ერთადერთი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 102539 ყაზარდოულ სიტყვას, რომელთაგან 55237 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) ყაზარდოული ვებ-კორპუსი, რომელშიც საცდელი სახით უკვე ფუნქციონირებს ყაზარდოული ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსისა და ქართულ-ყაზარდოული პარალელური კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.1.2.5. ერთადერთი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 402018 ლეკურ სიტყვას, რომელთაგან 130483 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) ლეკური ვებ-კორპუსი, რომელშიც საცდელი სახით უკვე ფუნქციონირებს ლეკური ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსისა და ქართულ-ლეკური პარალელური კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.1.2.6. ერთადერთი და ყველაზე უფრო მოცულობითი (უკვე შეიცავს 967521 მეგრულ სიტყვას, რომელთაგან 182840 განსხვავებულია) თვითგანვითარებადი (მასში ჩადგმული სახით ფუნქციონირებს მისი ავტომატურად განმავითარებელი ინსტრუმენტები) მეგრული ვებ-კორპუსი, რომელშიც საცდელი სახით უკვე ჩადგმულია მეგრული ტექსტების მკითხველი და, ასევე, ქართულ-მეგრული პარალელური კორპუსისა და მეგრული ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

2. ტექსტის ანალიზის ანუ, რაც იგივეა, გრამატიკული ანალიზის, სემანტიკური ანალიზისა და ტექსტის გენერაციის მიმართულებით ქართული ენის ლოგიკურ გრამატიკაზე დაყრდნობით შემუშავებული ეს მეტად მნიშვნელოვანი ქართული შედეგებია:¹⁷

2.1. ქართული სამწერლებო/სამეტყველო ენის საინტერნეტო მონაცემების ავტომატურად დამამუშავებელი ინტელექტუალური სისტემების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

2.2. ქართული V, N და A ტიპის სიტყვების ტაგერების, დესკრიპტორებისა და გენერატორების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე);

2.3. ქართული თვითგანვითარებადი სინტაქსური/ორთოგრაფიული მართლმწერი სისტემების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე);

2.4. ქართული მარტივი ტექსტების მანალიზებელი, კითხვებზე - მოპასუხე და ლოგიკური ამოცანების/ანალოგიების ავტომატური გენერირებისა და ამოხსნის უნარების ავტომატური ტესტირების ინტერაქტიური სისტემები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, დ. კურცხალია);

3. ავტომატური ანუ მანქანური თარგმანის მიმართულებით სხვადასხვა დღეს კარგად ცნობილი პლატფორმებსა და ქართული ენის ლოგიკურ გრამატიკაზე დაყრდნობით შემუშავებული ეს მეტად მნიშვნელოვანი ქართული შედეგებია:¹⁸

3.1. ქართულ-მათემატიკური და ჰიბრიდული ქართულ-ინგლისურ-გერმანული სემანტიკურად მთარგმნელი სისტემების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, ი. ბერიაშვილი);

3.2. ქართული მრავალენოვანი სასაუბრო დამხმარე სისტემის სამობილურო/საინტერნეტო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.3. ქართული მრავალენოვანი ხმოვანი ლექსიკონის სამობილურო/საინტერნეტო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.4. გუგლის მთარგმნელის ქართული ჰიბრიდული გაფართოების სამობილურო/საინტერნეტო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);¹⁹

¹⁷ ტექსტის ანალიზის მიმართულებით შემუშავებული ქვემოთ ჩამოთვლილი სისტემების დეტალური აღწერები და, ასევე, ინფორმაცია ამ სისტემების საკონფერენციო პრეზენტაციებზე შეგიძლიათ იხილოთ [7, 12 – 13, 15 – 18, 20, 22 – 24] გამოქვეყნებებში.

¹⁸ ავტომატური თარგმანის მიმართულებით შემუშავებული ქვემოთ ჩამოთვლილი სისტემების დეტალური აღწერები და, ასევე, ინფორმაცია ამ სისტემების საკონფერენციო პრეზენტაციებზე შეგიძლიათ იხილოთ [7, 12, 15, 17] გამოქვეყნებებში.

¹⁹ გუგლის მთარგმნელის ეს ჩვენს მიერ შემუშავებულ ქართული ჰიბრიდული გაფართოება, რომელიც მანამდე ჩვენს მიერვე უკვე შემუშავებულ პირველ ქართულ სემანტიკურ და ხმიდან-ხმაზე მთარგმნელ სისტემებს ეყრდნობოდა, გუგლზე მიხმით ჩვენ უკვე 2015 წელს ავამოქმედეთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ გუგლის

3.5. ქართულ ჭკვიან ფურცლებს შორის მრავალენოვანი ტექსტუალური შეტყობინებების საინტერნეტო/სამომბილურო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

3.6. ქართულ ჭკვიან ფურცლებს შორის მრავალენოვანი ხმოვანი შეტყობინებების საინტერნეტო/სამომბილურო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

4. სასაუბრო ურთიერთობების ანუ, რაც იგივეა, მეტყველების ამოცნობასა და მეტყველების სინთეზის მიმართულებით სხვადასხვა დღეს კარგად ცნობილ პლატფორმებსა და ქართული ენის ლოგიკური გრამატიკაზე დაყრდნობით შემუშავებული ეს მეტად მნიშვნელოვანი ქართული შედეგებია:²⁰

4.1. ქართული შინაარსულად მკითხველ-მსმენელი სისტემების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა);

4.2. ქართულ მკითხველ სისტემაში მომხმარებლის ხმის ჩამდები საკომპიუტერო და საინტერნეტო ინსტრუმენტების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა);

4.3. ქართული ხმოვანი მართვის მოდულის ანუ ქართული ხმოვანი ბრაუზერის პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: ვ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია);²¹

მთარგმნელის ეს ჩვენული ქართული ჰიბრიდული გაფართოება უკვე 2015 წლიდან მოყოლებული სრული სახით მოქმედებდა ხმიდან-ხმაზე თარგმნით ფორმატში და, ასევე, გუგლში არსებულ თითქმის ყველა ენაში იძლეოდა თვისობრივად უფრო ხარისხიან თარგმანებს ვიდრე ამას თავად გუგლი აკეთებდა, რასაც, მერე უკვე, შედეგად მოჰყვა ის, რომ 2017 წლის მეორე ნახევრიდან გუგლმა მრავალ სხვა ენასთან ერთად მოქმედებაში გაუშვა ქართული მთარგმნელის ხმის ამომცნობით აღჭურვილი ხარისხობრივად გაუმჯობესებული ვერსია, რაშიც, არ არის გამორიცხული, გარკვეული წვლილი ჩვენმა ამავე მიმართულებით წლების წლის წინ უკვე შექმნილმა და გუგლის საინტერნეტო სივრცეში 2 წლის წინ ატვირთულმა გაუმჯობესებულმა ვერსიამაც ითამაშა. - ამასთან, აქვე, ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ აქ ჩვენ არც არაფერს ვასაბუთებთ და, შესაბამისად, არც არაფერს ვაპროტესტებთ, რადგან საბოლოო ჯამში ამ ყველაფრით ისევე და ისევე ქართული ენის დაცულობის ხარისხი გაიზარდა. თუმცა, ის კი სათქმელია, რომ გუგლთან კონტაქტის შემთხვევაში, დღეს უკვე, შესაძლებელი იქნებოდა გუგლის ამ 2017 წლიდან ამოქმედებული გაუმჯობესებული მთარგმნელის კიდევ უფრო გაუმჯობესება ხმიდან-ხმაზე და არა მხოლოდ ხმიდან-ხმაზე თარგმნის თვალსაზრისით, რაც, მერე უკვე, ჩვენ საშუალებას მოგვცემდა რაც შეიძლება მოკლე დროში აგვეგო ამავე ტიპის ხარისხიანი საინტერნეტო სისტემა აფხაზური ენისთვისაც.

²⁰ სასაუბრო ურთიერთობების მიმართულებით შემუშავებული ქვემოთ ჩამოთვლილი სისტემების დეტალური აღწერები და, ასევე, ინფორმაცია ამ სისტემების საკონფერენციო პრეზენტაციებზე შეგიძლიათ იხილოთ [7 – 8, 12, 15, 17, 28 - 29] გამოქვეყნებებში.

²¹ ჩვენს მიერ მაიკროსოფტის ხმის ამომცნობზე დაყრდნობით შემუშავებული ქართული საინტერნეტო ხმოვანი ბრაუზერი ანუ ქართული ხმოვანი მართვის დიალოგური სისტემა, რომელიც აგრეთვე ეყრდნობოდა მანამდე ანუ ჯერ კიდევ 2008-2009 წლებში ჩვენს მიერვე სრულიად დამოუკიდებლად შემუშავებულ პირველ ქართულ საინტერნეტო ხმოვან ბრაუზერს, გუგლზე მიზნით ანუ გუგლსტორზე დადებით ჩვენ უკვე 2015 წელს ავამოქმედეთ, რასაც, მერე უკვე, შედეგად მოჰყვა ის, რომ 2017 წლის მეორე ნახევრიდან გუგლმა მრავალ სხვა ენასთან ერთად მოქმედებაში გაუშვა ჩვენს ხმოვან ბრაუზერზე უფრო მოცულობითად და, შესაბამისად, უფრო ხარისხიანად მოქმედი ქართული ხმოვანი ბრაუზერი, რაშიც, არ არის გამორიცხული, გარკვეული წვლილი ჩვენმა ამავე მიმართულებით წლების წინ უკვე შექმნილმა და გუგლის საინტერნეტო სივრცეში 2 წლის წინ ატვირთულმა გაუმჯობესებულმა ვერსიამაც ითამაშა, მით უფრო, რომ ჩვენი დაკვირვებით, ეს გუგლის

4.4. ქართველ მეტყველებამეზღუდულპირთათვის ქართული სასაუბრო დამხმარე სისტემის სამობილურო/საინტერნეტო აპლიკაციების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

4.5. ქართული ხმოვანმართვიანი საინტერნეტო/საკომპიუტერო მკითხველის პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

4.6. ქართული ადაპტირებული ანუ ინტერაქტიური ინტერნეტის პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);

4.7. ქართული ადაპტირებული ანუ ინტერაქტიური კომპიუტერის პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსია (ავტორები: კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შ. მალიძე);²²

4.8. ქართული ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების გენერატორების, ანალიზატორებისა და სემენტატორების პირველი საცდელი და საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიები (ავტორები: კ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა).

ამგვარად, ამ ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ზემოთ მოკლედ მიმოხილული კვლევების შედეგად ქართული ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიმართულებით სასაფუძვლოდ მნიშვნელოვანი შედეგები უკვე გვაქვს ევროპული მეთოდოლოგიით ენების ტექნოლოგიური მხარდაჭერის ხარისხის განმსაზღვრელი თერთმეტივე ქვემიმართულებით [1], რაც, მთლიანობაში, დასკვნის სახით, იძლევა უფლებას ხაზგასმით ითქვას შემდეგი:

დღეს, 2018 წლის აპრილის თვის მონაცემებით, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის გრძელვადიანი პროექტის „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ ფარგლებში ქართული ენის ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით უკვე მიღწეული შედეგების

ხმოვანი ბრაუზერი იმავე პრინციპითაა აგებული რა პრინციპითაც ჩვენ ავაგეთ ეს ჩვენი 2015 წელს გუგლსტორზე დადებული ქართული ხმოვანი ბრაუზერი. - ამასთან, აქვე, ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ აქ ჩვენ არც არაფერს ვასაბუთებთ და, შესაბამისად, არც არაფერს ვაპროტესტებთ, რადგან საბოლოო ჯამში ამ ყველაფრით ისევ და ისევ ქართული ენის დაცულობის ხარისხი გაიზარდა. თუმცა, ის კი სათქმელია, რომ გუგლთან და მაიკროსოფტთან კონტაქტის შემთხვევაში, დღეს უკვე, შესაძლებელი იქნებოდა 2017 წლიდან ამოქმედებული გუგლის ხმოვანი ბრაუზერის კიდევ უფრო სრულყოფა მისი მეტად ფართო ქართული დიალოგური სისტემის სახით ჩამოყალიბების მიმართულებით, რაც, მერე უკვე, ჩვენ საშუალებას მოგვცემდა რაც შეიძლება მოკლე დროში აგვეგო ამავე ტიპის ხარისხიანი საინტერნეტო სისტემა აფხაზური ენისთვისაც.

²² ჩვენ რომ მაიკროსოფტისთვის ხმა მიგვეწვდინა ჩვენს მიერ მათსავე ხმის ამომცნობზე დაყრდნობით აგებული ქართული ადაპტირებული ანუ ინტერაქტიური კომპიუტერის პირველ საცდელ-სამომხმარებლო ვერსიაზე, დღეს უკვე, ჩვენი ხელშეწყობით თავად მაიკროსოფტს ექნებოდა რეალიზებული ქართული ადაპტირებული ანუ ინტერაქტიური კომპიუტერის ბევრად უფრო მოცულობითი და ბევრად უფრო ხარისხიანი ვერსია, რაც, მერე უკვე, ჩვენ საშუალებას მოგვცემდა რაც შეიძლება მოკლე დროში აგვეგო ამავე ტიპის ხარისხიანი საკომპიუტერო სისტემა აფხაზური ენისთვისაც.

კვალდაკვალ ქართული ენა ციფრული კვდომის საფრთხისგან ბევრად უფრო დაცულია, ვიდრე ის მანამდე - ამ ცენტრისა და ამ გრძელვადიანი პროექტის ამოქმედებამდე იყო.²³

02. ის, რომ ტექნოლოგიური მხარდაჭერის თვალსაზრისით ქართულზე კიდევ უფრო უკან მყოფი აფხაზური ციფრული კვდომის განსაკუთრებით მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშ იყო, ეს ჩვენთვის თავიდანვე ცხადი იყო.

თუმცა, მეტა-ქსელის ზემოაღნიშნული ორწლიანი კვლევის „ევროპის ენები ციფრულ ეპოქაში“ საგანგაშო შედეგების გამოქვეყნების შემდეგ გასაგები გახდა, რომ ჩვენ უფლება აღარ გვქონდა ქართულთან ერთად არ გვემოქმედა საქართველოს კიდევ ერთი სახელმწიფო ენის - აფხაზურის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნით, რომელიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მაშინ უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში უკიდურესად საგანგაშო მდგომარეობაში იმყოფებოდა.²⁴

ზემოაღნიშნულისა და ქართული ენის ტექნოლოგიური დამუშავების მაშინ უკვე მიღწეული შედეგების გათვალისწინებით 2015 წლის დასაწყისში პროექტის „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ ფარგლებში ცალკე ქვეპროექტად განისაზღვრა „აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის გეგმა-პროგრამა“ და დაიწყო კვლევები აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით.

შედეგად, დღეს უკვე, აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიზნით წარმოებული კვლევებით უკვე მიღწეულია რიგი მეტად მნიშვნელოვანი წინსვლები ევროპული მეთოდოლოგიით ენების ტექნოლოგიური მხარდაჭერის ხარისხის განმსაზღვრელი თერთმეტი ქვემიმართულებიდან შვიდი ქვემიმართულებით. კერძოდ, ესენია ტექსტების კორპუსების, პარალელური კორპუსების, სამეტყველო კორპუსების, ლექსიკური რესურსების, ტექსტის სინთეზისა და მეტყველების ამოცნობის ქვემიმართულებები.²⁵ მართლაც:

1. უკვე აგებულია აფხაზური ენის ერთადერთი თვითგანვითარებადი ვებ-კორპუსის პირველი საცდელ-სამომხმარებლო ვერსია, რომელიც ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით არის აფხაზური ენის ყველაზე მოცულობითი კორპუსი, რაც, მთლიანობაში, უნდა შეფასდეს საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმულ პირველ მეტად მნიშვნელოვან ნაბიჯად

²³ აქ ჩვენ გარდა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების ცენტრში ქართული ენის სრული ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით უკვე მიღწეული და ზემოთ მოკლედ მიმოხილული შედეგებისა ვითვალისწინებთ აგრეთვე იმ ბევრად უფრო ხარისხიან მხარდაჭერებს, რაც ქართულმა ტექსტის და მეტყველების ამოცნობისა და ავტომატური თარგმანის მიმართულებით გუგლის ახალი შედეგების სახით 2017 წლის მეორე ნახევრიდან უკვე მიიღო და რაშიც, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, არ არის გამორიცხული გარკვეული როლი ჩვენმა ამავე მიმართულებებით მანამდე უკვე მიღწეულმა შედეგებმაც ითამაშა.

²⁴ აქ ჩვენ ვითვალისწინებთ იმასაც, რომ ქართულისგან განსხვავებით აფხაზურს გუგლის მხრიდან არანაირი მხარდაჭერა არ აქვს.

²⁵ მკითხველისთვის კიდევ უფრო გასაგები რომ იყოს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ევროპული მეთოდოლოგიით ენების ტექნოლოგიური მხარდაჭერის ხარისხის განმსაზღვრელი 11 ქვემიმართულებიდან (ესენია: მეტყველების ამოცნობა, მეტყველების სინთეზი, გრამატიკული ანალიზი, სემანტიკური ანალიზი, ტექსტის გენერაცია, მანქანური თარგმანი, ტექსტების კორპუსები, სამეტყველო კორპუსები, პარალელური კორპუსები, ლექსიკური რესურსები, გრამატიკები) აფხაზური ენისთვის სასაფუძვლოდ მნიშვნელოვანი შედეგები ჩვენ უკვე გვაქვს გაშუქებული შრიფტით მოცემული 7 ქვემიმართულებით.

ტექსტების კორპუსების აგების მიმართულებით. გარდა ამისა, ეს უნდა შეფასდეს აგრეთვე აფხაზური პარალელური კორპუსების აგების მიმართულებით გადადგმულ პირველ არაუმნიშვნელო ნაბიჯად, რადგან, ცხადია, ცენტრში უკვე აგებული ქართული და აფხაზური კორპუსების არსებობა არსებითად ამარტივებს როგორც ქართულ-აფხაზური, ისე ნებისმიერი სხვა სახის პარალელური აფხაზური კორპუსების აგებას;

2. საცდელ-სამომხმარებლო სახით უკვე აგებულია აფხაზური ენის საკომპიუტერო და, ასევე, საინტერნეტო მკითხველი, რომელიც ზემოხსენებულ აფხაზური ენის თვითგანვითარებად ვებ-კორპუსში ჩადგმული სახით უკვე ფუნქციონირებს ანუ კითხულობს კორპუსით დაძვინილ ნებისმიერ აფხაზურ სიტყვას, ფრაზასა თუ წინადადებას, რაც, მთლიანობაში, უნდა შეფასდეს როგორც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმულ პირველ მნიშვნელოვან ნაბიჯად ტექსტის სინთეზის მიმართულებით;

3. საცდელ-სამომხმარებლო სახით უკვე აგებულია აფხაზური ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსის ამგები ინსტრუმენტები და ტექნოლოგიები, რომლებიც ზემოხსენებულ აფხაზური ენის თვითგანვითარებად ვებ-კორპუსში ჩადგმული სახით უკვე ფუნქციონირებს ანუ მარტივი პროცედურებით უკვე იძლევა აფხაზური ტიტრირებული სამეტყველო მონაცემების კორპუსის მარტივად შექმნის საშუალებებს, რაც, მთლიანობაში, უნდა შეფასდეს როგორც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმულ პირველ მნიშვნელოვან ნაბიჯად აფხაზური სამეტყველო კორპუსების აგების მიმართულებით;

4. საცდელი სახით უკვე აგებულია აფხაზური ენის კორპუსებში არსებული სიტყვების, სხვადასხვა სიგრძის ფრაზებისა და წინადადებების ლექსიკონების ანუ ლექსიკური რესურსების ამგები ინსტრუმენტები, რაც, მთლიანობაში, უნდა შეფასდეს როგორც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმულ მნიშვნელოვან ნაბიჯად ქართულ-აფხაზური, ზოგადად, აფხაზური ლექსიკური რესურსების აგების მიმართულებით;

5. თეორიულ და ექსპერიმენტულ მონაცემებზე დაყრდნობით უკვე შემუშავებულია აფხაზური მეტყველების ამომცნობისა და აფხაზური დიალოგური სისტემების ამგები თეორიული მეთოდები და პირველი რიგის საცდელი ინსტრუმენტები. ასევე, უკვე აგებულია აფხაზური მეტყველების ამომცნობი საცდელი საკომპიუტერო სისტემა და მასზე დაყრდნობით უკვე შემუშავებულია აგრეთვე პირველი აფხაზური ხმოვანმართვიანი მკითხველი სისტემის საცდელ-სამომხმარებლო საკომპიუტერო სისტემა, რაც, მთლიანობაში, უნდა შეფასდეს როგორც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმულ პირველ მეტად მნიშვნელოვან ნაბიჯად აფხაზური მეტყველების ამომცნობი სისტემების აგების მიმართულებით.

ეს ყველაფერი, მთლიანობაში, დასკვნის სახით, იძლევა უფლებას ხაზგასმით ითქვას შემდეგი:

დღეს, 2018 წლის აპრილის თვის მონაცემებით, აფხაზური ენა ციფრული კვდომის საფრთხისგან ბევრად უფრო დაცულია, ვიდრე ის მანამდე ანუ 2015 წლამდე ანუ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის გეგმა-პროგრამის ამოქმედებამდე იყო, რაც, თავის მხრივ, იმასაც ნიშნავს,

რომ უკვე აგებულია ერთი პატარა იმედის მომცემი ხიდი აფხაზური ენისა და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების დღევანდელი მეტად არასასურველი მდგომარეობიდან გამოყვანის მიზნითა და მიმართულებით.

03. ამგვარად, შეჯამების მიზნით, უნდა ითქვას, რომ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის გრძელვადიანი პროექტის „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ და „აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის გეგმა-პროგრამის“ ამოქმედების შედეგად, დღეს, საქართველოს სახელმწიფო ენები - ქართული და აფხაზური ბევრად უფრო დაცულნი არიან ციფრული კვდომის საფრთხისგან, ვიდრე ისინი მანამდე ანუ ამ გრძელვადიანი პროექტისა და გეგმა-პროგრამის ამოქმედებამდე იყვნენ.

04. თუმცა, ისიც ხაზგასასმელია, რომ ქართული, უფრო კი აფხაზური დღესაც საგანგაშოდ ჩამორჩება ტექნოლოგიურად ყველაზე უფრო მეტად დაწინაურებულ ენებს, რაც განპირობებულია იმით, რომ ბოლო წლებში ამ ენების ტექნოლოგიური დამუშავების პროცესებმა სწრაფი ნაბიჯებით წაიწია წინ.

ეს კიდევ ერთხელ ცხადს ხდის ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიზნით ადგილობრივ უკვე მიმდინარე პროცესების შემდგომი სწრაფი განვითარების გადაუდებელ აუცილებლობას, რაც, ცხადია, უნდა მოხდეს სახელმწიფო ენის კანონის 37-ე მუხლით უკვე განსაზღვრული ანუ უკვე დაკანონებული „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავების კვალდაკვალ.²⁶

ამგვარად, ყოველივე ზემოთ უკვე აღნიშნულიდან გამომდინარე, კიდევ ერთხელ და ახლა უკვე უფრო მეტი სიცხადით ხაზს ვუსვამთ „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის“ ანუ, რაც იგივეა, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ პირველი ეტაპობრივი ნაწილის სახით იმ „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების 7 წლიანი სახელმწიფო პროგრამის“ შემუშავების გადაუდებელ აუცილებლობას, რომელიც ამ განსაკუთრებით მაღალი ეროვნული მნიშვნელობის საკითხისადმი შესაბამისი ანუ სწორი სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი დამოკიდებულებების შემთხვევაში იმედია იქცევა ქართულ-აფხაზური ერთობისა და მთლიანობის აღდგენის მიმართულებით მეტად მნიშვნელოვანი შედეგების მომტან ნაბიჯად.²⁷

²⁶ არადა, სახელმწიფო ენის კანონის საწყისი ვერსიის თანახმად საქართველოს ორივე სახელმწიფო ენის - ქართულისა და აფხაზურის დაცვისა და განვითარების მიზნებზე მიმართული „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა“ ანუ, რაც იგივეა, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამა“ უკვე ორი წლისა და ორი თვის შემუშავებული უნდა იყოს!

²⁷ მიუხედავად ყველაფრისა, ანუ მიუხედავად იმისა, რომ უკვე ორი წლითა და ორი თვით დაგვიანდა „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავება, იმედს იმისა, რომ ეს ასეც იქნება, გარდა საქართველოს პრემიერ-მინისტრის 2017 წლის 27 ოქტომბრის განცხადებისა იძლევა აგრეთვე ციფრულ ეპოქაში ქართული და აფხაზური ენებისა და კულტურების დაცვისა და შენარჩუნების მიზნებთან იმ „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების 7 წლიანი სახელმწიფო პროგრამის“ პირდაპირი კავშირები, რომელსაც ჩვენ „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“, ანუ, რაც იგივეა, „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ საწყისს ანუ პირველ ეტაპობრივ ნაწილად განვიხილავთ.

3. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი პრინციპები

01. როგორც უკვე აღინიშნა, 2010-2012 წლებში საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში „ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის“ ამოქმედების შედეგად, დღეს, საქართველოს სახელმწიფო ენები - ქართული და აფხაზური ბევრად უფრო დაცულნი არიან ციფრული კვდომის საფრთხისგან, ვიდრე ისინი მანამდე ანუ ამ ცენტრის ამოქმედებამდე იყვნენ.

თუმცა, რომ არა რიგი შეფერხებებისა, ქართული და აფხაზური ენები დღეს კიდევ უფრო მეტად დაცულნი იქნებოდნენ ციფრული კვდომის საფრთხისგან, რაც, ყველაფერ დანარჩენთან ერთად იმასაც ნიშნავს, რომ უკვე აგებული გვექნებოდა უფრო მყარი და უფრო საიმედო ხიდი აფხაზური ენისა და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ამ დღევანდელი მეტად არასასურველი მდგომარეობიდან გამოყვანის მიზნითა და მიმართულებით. - მხედველობაში გვაქვს 2017 წლის დასაწყისში შოთა რუსთაველის ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური დამუშავების ანუ ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების მიზნებზე მიმართული პროექტების დაუფინანსებლობა. ესენია:

1. სადოქტორო პროექტი „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ (დოქტორანტი - შალვა მალიძე, სამეცნიერო ხელმძღვანელი - პროფესორი კონსტანტინე ფხაკაძე).

კიდევ უფრო გასაგები რომ იყოს რა შინაარსის პროექტი დარჩა ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსების მიღმა, მცირე ციტატა თავად პროექტიდან: „საპროექტო წინადადება „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ ჯერ შემუშავებელი „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ მიზნების შესაბამისად პირდაპირ მიმართულია ციფრულ ეპოქაში საქართველოს სახელმწიფო ენების - ქართულისა და აფხაზურის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვისა და ევროკავშირში ქართველი ერის ქართული ენით შესვლის მიზნებზე.“

თქმა არ უნდა, რომ ქართული ეროვნული, მათ შორის ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ჯანსაღ გარემოში გადაყვანის მიზნების გათვალისწინებით, ამ ასეთი შინაარსის პროექტის დაუფინანსებლობა ყოვლად გაუმართლებელია! - ეს ასეა, მით უფრო, რომ აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით შემუშავებული და ზემოთ მოკლედ წარმოდგენილი სასაფუძვლო მნიშვნელობის შედეგების ერთი ნაწილი სწორედ ამ სადოქტორო კვლევის ფარგლებშია მიღწეული.

2. ფუნდამენტური პროექტი „ქართული ენით ევროკავშირში - ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსი: თეორიული მეთოდები და პრაქტიკული გამოყენებები“

(ხელმძღვანელი - დოქტორი მერაბ ჩიქვინიძე, კოორდინატორი - პროფესორი კონსტანტინე ფხაკაძე).

კიდევ უფრო გასაგები რომ იყოს რა შინაარსის პროექტი დარჩა ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსების მიღმა, მცირე ციტატა თავად პროექტიდან: „ეს იძლევა საფუძველს იმისა, რომ პროექტის სამეცნიერო და სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა შეფასდეს როგორც: 1. ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმული კიდევ ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი; 2. აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადადგმული პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი.“

თქმა არ უნდა, რომ ქართული ეროვნული, მათ შორის ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ჯანსაღ გარემოში გადაყვანის მიზნების გათვალისწინებით, ამ ასეთი შინაარსის პროექტის დაუფინანსებლობა ყოველად გაუმართლებელია! - ეს ასეა, მით უფრო, რომ თავად ეს პროექტი არის გამაგრძელებელი ანუ საფეხურეობრივად შემდეგი ეტაპი ცენტრის იმ AR/122/4-105/14 პროექტისა „კიდევ ერთი ნაბიჯი მოსაუბრე ქართული თვითგანვითარებადი ინტელექტუალური კორპუსისაკენ“, რომლის ფარგლებშიც არის შემუშავებული ის მეთოდები, ტექნოლოგიები და ინსტრუმენტები, რომლებზედაც დაყრდნობით აიგო ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით შემუშავებული და ზემოთ მოკლედ წარმოდგენილი სასაფუძველო მნიშვნელობის შედეგები. ამ ვითარების მიუღებლობას კიდევ უფრო მიუღებელსა და გაუგებარს ხდის ის, რომ თავად ეს AR/122/4-105/14 პროექტი „კიდევ ერთი ნაბიჯი მოსაუბრე ქართული თვითგანვითარებადი ინტელექტუალური კორპუსისაკენ“, რომლის გამაგრძელებელი პროექტი „ქართული ენით ევროკავშირში - ქართული უნივერსალური ჰქვიანი კორპუსი: თეორიული მეთოდები და პრაქტიკული გამოყენებები“ 2017 წელს ფონდის დაფინანსების მიღმა დარჩა, 2017 წელს თავად ფონდის მიერვე ფონდის 2017 წლის ერთ-ერთ წარმატებულ პროექტად გამოცხადდა.²⁸

02. ამგვარად, ამ ყველაფრისა და, აგრეთვე, ყოველივე ზემოთ უკვე აღნიშნულთა გათვალისწინებით, ნათელი ხდება **სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის** ძირითადი პრინციპების ისე განსაზღვრის აუცილებლობა, რომ შემდგომისათვის მაინც დაზღვეულნი ვიყოთ იმ ტიპის კაზუსებისგან, რომლებიც ზემოთ წარმოვადგინეთ და რომელთა მოკლე შინაარსი ისაა, რომ **ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში** დაფინანსების მიღმა დარჩა ისეთი **განსაკუთრებით მაღალი ეროვნული მნიშვნელობების მქონე პროექტები** როგორცაა ზემოაღნიშნულნი.

03. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამა, როგორც ადრეც აღინიშნა, სახელმწიფო ენის იმ ერთიანი პროგრამის ნაწილია, რომლის ფორმალური პრინციპები უკვე განსაზღვრულია სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლით.

ამგვარად, აქ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლით უკვე განსაზღვრული ფორმალური პრინციპები უნდა

²⁸ აქ აღნიშნულთან დაკავშირებით იხილეთ შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ვებ-გვერდზე (<http://www.rustaveli.org.ge/>) განთავსებული ფონდის წარმატებული პროექტების ჩამონათვალი.

გავრცელდეს აგრეთვე სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიან პროგრამაზე, როგორც მის ნაწილზე.

აქედან გამომდინარე, ქვემოთ, ჩვენ გავმახვილდებით სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითად შინაარსობრივ პრინციპებზე, რაც, ცხადია, საკითხის შინაარსობრივ დატვირთვებსა და მნიშვნელობებს უნდა შეესაბამებოდეს.

04. თუმცა, მანამდე, ისევ და ისევ საკითხის შინაარსობრივ დატვირთვებსა და მნიშვნელობებზე დაყრდნობით შევეცდებით კიდევ უფრო გასაგები გავხადოთ ის, თუ რატომაა ღია წერილის მთავარი ადრესატები ქართული და აფხაზური საზოგადოებები და საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია.

ამ მიზნით, ქვემოთ, მოკლედ მიმოვიხილავთ 2012 წლის 20 სექტემბერს - ენების ევროპული დღისადმი მიძღვნილ მეტა-ქსელის მიერ ევროპის ოცდარვავე სახელმწიფო ენაზე გამოქვეყნებულ პრეს-რელიზს „სულ ცოტა 21 ევროპული ენაა ციფრული კვდომის საფრთხის ქვეშ - კარგი და ცუდი სიახლეები ენების ევროპულ დღეს“, რომლის მიზანი იყო ფართო ევროპული საზოგადოების ინფორმირება უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში ევროპის ენების მეტად საგანგაშო მდგომარეობის თაობაზე. კერძოდ, ამ პრეს-რელიზით მეტა-ქსელმა ფართო ევროპულ საზოგადოებას შემდეგი ამცნო:

„ენობრივ ტექნოლოგიებში წამყვანი ევროპელი ექსპერტების ახალი კვლევა გვაფრთხილებს, რომ, როგორც ჩანს, ევროპული ენების უმეტესობა, ვერ გადარჩება ციფრულ ეპოქაში. დაახლოებით 80 ევროპული ენიდან 30 ენის ტექნოლოგიური მხარდაჭერის შეფასების საფუძველზე ექსპერტებმა დაასკვნეს, რომ ამ 30 ენიდან 21 ენა ან საერთოდ „მხარდაჭერის გარეშე“ ან, საუკეთესო შემთხვევაში, მხარდაჭერილია „სუსტად“. ეს კვლევა, დასათაურებული როგორც „ევროპის ენები ციფრულ ეპოქაში“, განხორციელდა მრავალენოვანი ევროპის ტექნოლოგიური დაფუძნების მიზნით მოქმედი მეტა-ქსელის მიერ, რომელიც, თავის მხრივ, წარმოადგენს 34 ქვეყნის 60 კვლევითი ცენტრის გამაერთიანებელ მეტად მაღალი მნიშვნელობის ევროპულ ქსელს.

ევროპამ უნდა მიიღოს ზომები, რათა მოამზადოს თავისი ენები ციფრული ეპოქისათვის. ისინი ძალიან მნიშვნელოვანი შემადგენლებია ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობისა და, შესაბამისად, ცხადია, იმსახურებენ სამომავლო დაცულობას. ენების ევროპული დღე - 26 სექტემბერი კიდევ ერთხელ ადასტურებს ჩვენი კონტინენტის მდიდარი ენობრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და განვითარების მეტად მაღალ მნიშვნელობას. ამასთან, მეტა-ქსელის ეს კვლევა გასაგებს ხდის, როგორც იმას, რომ ციფრულ ეპოქაში, მრავალენოვანი ევროპა და მისი ლინგვისტური მემკვიდრეობა მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშეა, ასევე იმასაც, რომ, დღეს, თანამედროვე ევროპის წინაშეა სრულიად ახალი გზები და სრულიად ახალი შესაძლებლობები.

200-ზე მეტი ექსპერტის მიერ მომზადებული და მეტა-ქსელის თეთრი ფურცლების სერიის 30 ტომად გამოცემული კვლევა (ხელმისაწვდომია როგორც საინტერნეტო, ისე ბეჭდვითი ფორმით), აფასებს კვლევაში მონაწილე თითოეული ენის ტექნოლოგიურ მხარდაჭერას ოთხი მიმართულებით. ესენია: ავტომატური თარგმანი, სასაუბრო ურთიერთობები, ტექსტის ანალიზი და ენობრივი რესურსები. ექსპერტების მიერ 30-დან 21

ენის (ანუ 70%-ის) მხარდაჭერა ზემოთ დასახელებული ოთხი მიმართულებიდან რომელიღაცა ერთში მაინც შეფასდა უდაბლესი კატეგორიით ანუ როგორც „სუსტი ან არანაირი მხარდაჭერა“. რამდენიმე ენა, ასეთებია ისლანდიური, ლატვიური, ლიტვური, და მალტური, ამ ოთხივე მიმართულებით უდაბლესი კატეგორიით შეფასდა. ამავდროულად, არცერთი ენა არ შეფასდა უმაღლესი კატეგორიით ანუ როგორც „სრულყოფილად მხარდაჭერილი“. მხოლოდ ინგლისური ენა შეფასდა როგორც „კარგად მხარდაჭერილი“, რომლის მერე მოდიან ისეთი „ზომიერად მხარდაჭერილი“ ენები, როგორიცაა ჰოლანდიური, ფრანგული, გერმანული, იტალიური და ესპანური. მხარდაჭერა ენებისა, როგორიცაა ბასკური, ბულგარული, კატალონიური, ბერძნული, უნგრული და პოლონური, შეფასდა როგორც „ფრაგმენტული მხარდაჭერა“, რაც ამ ენებს ადგილს უჩენს მაღალი საფრთხის ქვეშ მყოფ ენათა ჯგუფში.

მეტა-ქსელის კოორდინატორი, ხელოვნური ინტელექტის გერმანიის კვლევითი ცენტრის სამეცნიერო დირექტორი პროფესორი ჰანს უმკოროიტე და ამავე კვლევითი ცენტრის დოქტორი გეორგ რეჰმი, რომლებიც მეტა-ქსელის თეთრი ფურცლების სერიის რედაქტორებიც არიან, ხაზს უსვამენ შემდეგს: „ჩვენი კვლევის შედეგები უკიდურესად საგანგაშოა. უმრავლესობა ევროპული ენებისა განიცდიან რესურსების ძალიან მნიშვნელოვან ნაკლებობას და ზოგს თითქმის არანაირი რესურსი არ გააჩნია. ამ თვალსაზრისით, ბევრი ჩვენი ენა სამომავლოდ დაუცველია.“ გარდა ამისა, დოქტორი გეორგ რეჰმი დამატებით შემდეგს დასძენს: „არსებობს დრამატული განსხვავებები სხვადასხვა ტექნოლოგიურ სფეროებში სხვადასხვა ევროპული ენების ტექნოლოგიურ მხარდაჭერათა შორის. „დიდ“ და „მცირე“ ენებს შორის არსებული ეს უფსკრული კვლავ ფართოვდება. ჩვენ უნდა ვიყოთ დარწმუნებულნი იმაში, რომ ნებისმიერ თითქმის ურესურსოდ დარჩენილ „მცირე“ ენასაც კი აღჭურვავეთ ყველა საჭირო საბაზისო ტექნოლოგიით, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ეს ენები განწირულია ციფრული კვდომისათვის.“²⁹

ჩვენ უკვე თითქმის სრული მოცულობით გავცვანით მეტა-ქსელის იმ მეტად საგანგაშო პრეს-რელიზს, რომელიც შემდეგი სიტყვებით თავდება: „ჩვენ უნდა ვიყოთ დარწმუნებულნი იმაში, რომ ნებისმიერ თითქმის ურესურსოდ დარჩენილ „მცირე“ ენასაც კი აღჭურვავეთ ყველა საჭირო საბაზისო ტექნოლოგიით, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ეს ენები განწირულია ციფრული კვდომისთვის.“ - თუ ამ აქ მეტად მკაფიოდ და გასაგებად ჩამოყალიბებულ ზოგად ხედვასა და განწყობას ქართულ და აფხაზურ ენებს მივუყენებთ, შემდეგ ტექსტს მივიღებთ: ჩვენ უნდა ვიყოთ დარწმუნებულნი იმაში, რომ ქართულ და აფხაზურ ენებს აღჭურვავეთ ყველა საჭირო საბაზისო ტექნოლოგიით, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც ქართული, ისე აფხაზური განწირულია ციფრული კვდომისთვის.

ანუ, როგორც უკვე ვნახეთ, 2012 წელს, ენების ევროპული დღისადმი მიძღვნილ, ევროპული ენების ბედით შემოფოთებულმა მეტა-ქსელმა განგაშის ზარი შემოჰკრა მთელი ევროპული საზოგადოების გასაგონად. - ამასთან დაკავშირებით და, ასევე, ყოველივე ზემოთ აღნიშნულთა გათვალისწინებით, დასკვნის სახით ხაზს ვუსვამთ შემდეგს:

ენების ევროპულ დღეს ევროპაში შემოკრული ეს საგანგაშო ზარი არა თუ ჩვენც უნდა გავიგონოთ, არამედ, უფრო მეტიც, ჩვენ ეს უფრო მეტად უნდა გავიგონოთ, ვიდრე იმ 21 ევროპულმა ენამ, რომლებიც კვლევაში მოქცეული დანარჩენი 9 ევროპული ენისგან

²⁹ ზემოთ მოყვანილ ციტატაში გაკეთებული ხაზგასმები ჩვენეულია.

განსხვავებით, ციფრული კვდომის ანუ გაქრობის მეტად მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშ მყოფ ენებად გამოცხადდა, რადგან, ქართული, მით უფრო აფხაზური ტექნოლოგიური მხარდაჭერის თვალსაზრისით ბევრად უკანაა ციფრული კვდომის ამ მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშ მყოფი ევროპული ენებიდან თითქმის ნებისმიერზე.

ამგვარად, ზემოაღნიშნული, კიდევ ერთხელ ცხადს ხდის სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის მეტად მაღალ შინაარსობრივ დატვირთვებსა და მნიშვნელობებს, რაც, თავის მხრივ, ცხადს ხდის იმასაც, რომ როგორც ქართული, ისე აფხაზური საზოგადოება ვალდებულია განსაკუთრებული რუდუნებითა და ყურადღებით მოეპყრას იმ განსაკუთრებით მაღალი ეროვნული მნიშვნელობების მქონე გამოწვევებს, რომელთა წინაშეა ქართული და აფხაზური ენები დღეს უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში. - სწორედ ეს ანუ აქ ხაზგასმით თქმული არის მიზეზი იმისა, რომ ქართული და აფხაზური საზოგადოებები ღია წერილის მთავარი ადრესატებია!

ახლა მოკლედ იმის შესახებ, თუ რატომ არის წინამდებარე ღია წერილის კიდევ ერთი მთავარი ადრესატი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია. - კითხვა, იმის თაობაზე, თუ რატომღა ღია წერილის ადრესატები საქართველოს პარლამენტი და მთავრობა, არ ისმის იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ეს ისედაც ნათელია, რადგან თავად სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო ენის დაცვის, ფუნქციონირებისა და განვითარების უმთავრესი გარანტი სახელმწიფოა“. ამასთან, ამავე კანონის:

1. მე-3 მუხლის თანახმად „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა“ არის „სახელმწიფო ენის განვითარების, ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის, ნორმალიზაციისა და სტანდარტიზაციის ძირითადი მიმართულებათა განმსაზღვრელი ერთიანი დოკუმენტი, რომელსაც შეიმუშავენ სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისია და სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის წარდგინებით ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.“

2. მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო მუდმივად ზრუნავს ქართველურ ენათა და კილოთა შენარჩუნებასა და შესწავლაზე, როგორც სახელმწიფო ენის სიცოცხლისუნარიანობის უმნიშვნელოვანეს პირობაზე.“

3. მე-7 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად „საქართველოს ტერიტორიაზე საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით შექმნილ არაქართულენოვან ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში ქართული ენის (აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებულ არააფხაზურენოვან ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში - აგრეთვე აფხაზური ენის), როგორც საგნის, სწავლება სავალდებულოა.“

4. მე-8 მუხლის თანახმად „საერთაშორისო სამართლის ნორმებისა და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების გათვალისწინებით, სახელმწიფო ხელს უწყობს: ა) საქართველოს ფარგლებს გარეთ სახელმწიფო ენის სწავლებასა და პოპულარიზაციას; ბ) ქართველოლოგიური და აფხაზოლოგიური კვლევების გაღრმავებას; გ) სათანადო სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურის გავრცელებას, სამეცნიერო ფორუმებისა და საზოგადოებრივი ღონისძიებების ორგანიზებას.“

5. 35-ე მუხლის თანახმად „სახელმწიფო ენის დაცვის სახელმწიფო კონტროლს თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებში ახორციელებენ: ა) საქართველოს პარლამენტი; ბ)

საქართველოს მთავრობა; გ) ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები; დ) სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი.“

6. 36-ე მუხლის მე-6 პუნქტის დ) ქვეპუნქტების თანახმად სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი „ქმნის სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიას და კომისიის მიერ შემუშავებულ ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებსა და ტერმინოლოგიურ სტანდარტებს დასამტკიცებლად წარუდგენს საქართველოს მთავრობას.“

7. 36-ე მუხლის მე-6 პუნქტის ე) ქვეპუნქტების თანახმად სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი „უზრუნველყოფს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავებასა და კოორდინაციას უწევს მის განხორციელებას;

8. 36-ე მუხლის მე-7 პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის თავმჯდომარესა და წევრებს ნიშნავს სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის თავმჯდომარე“.

9. 37-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის რეკომენდაციის საფუძველზე საქართველოს მთავრობას დასამტკიცებლად წარუდგენს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამას“.

10. 37-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელებას უზრუნველყოფენ საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული ორგანოები.“

11. 37-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა ითვალისწინებს: ა) სახელმწიფო ენის შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფას; სახელმწიფო ენის სწავლებისა და ენობრივი კულტურის ამაღლების მიზნით მეთოდური და სასწავლო რესურსების მომზადებას; სახელმწიფო ენის თანამედროვე მოთხოვნათა შესაბამისად სწავლებას; ენობრივ უმცირესობათა ჯგუფებში ბილინგვური სწავლების დანერგვას; ბ) სახელმწიფო ენის სტრუქტურის, ისტორიისა და ფუნქციონირების თავისებურებათა თანმიმდევრული კვლევას; თანამედროვე ქართულის ერთიანი ლექსიკოგრაფიულ უზრუნველყოფას; ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადებას; გ) სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას; ენობრივი მონაცემების (ტექსტების) თანამედროვე, სრულყოფილი ციფრული ბაზების შექმნას; საძიებო, ანალიზურ-ოპერატორული და მთარგმნელობითი კომპიუტერული პროგრამების მომზადებას.³⁰

სახელმწიფო ენის კანონის თუნდაც მხოლოდ ეს ზემოციტირებული ფრაგმენტები სრულიად გასაგებს ხდის ზოგადქართული - ეროვნული და სახელმწიფოებრივი მიზნებით მოქმედი ამ მეტად მნიშვნელოვანი კანონის რეალიზების საკითხში საქართველოს პარლამენტისა და მთავრობის წამყვან როლს, როგორც ორგანიზების, ისე პასუხისმგებლობის თვალსაზრისით.

თუმცა, ხაზგასასმელია ისიც, რომ იგივე ეს ზემოციტირებული სრულიად გასაგებს ხდის იმასაც, რომ სახელმწიფო ენის კანონი, გამომდინარე მისი შინაარსიდან, გარდა სტანდარტული კანონებისათვის დამახასიათებელი შემადგენლებისა ფართო მოცულობით შეიცავს აგრეთვე მეტად მაღალი სირთულეების მქონე ფუნდამენტური ხასიათის სამეცნიერო შემადგენლებს. – სწორედ ეს ანუ აქ ხაზგასმით თქმული და, ასევე, ის, რომ აკადემია,

³⁰ კანონის თუნდაც მხოლოდ ეს აქ ზემოთ ციტირებული ფრაგმენტები, სრულიად ცხადს ხდის მის განსაკუთრებით მაღალ ზოგადქართულ - ეროვნულ და სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობებს, რაც, თავის მხრივ, კიდევ უფრო გაუგებარს ხდის იმას, რომ დღესაც კი მისი ძირითადი შემადგენლები აუმოქმედებელია!

პირობითად თუ ვიტყვით, კანონის სამეცნიერო ნაწილის ანუ შემადგენლების ერთ-ერთი ძირითადი ავტორია, არის მიზეზი იმისა, რომ ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებებთან ერთად წინამდებარე ღია წერილის კიდევ ერთი მთავარი ადრესატი აგრეთვე არის საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, რომლის ყოველმხრივი - ღრმა და მოცულობითი ჩართულობის გარეშე კანონის მოთხოვნების სრული და ამომწურავი აღსრულება ვფიქრობთ შეუძლებელიც კი იქნება!

საქმე ისაა, რომ „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამა“, რომელიც როგორც ნაწილს მოიცავს „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიან პროგრამას“, ერთ-ერთ მიზნად ისახავს „მრავალ ენაზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ ეპოქაში ქართული და აფხაზური ენებით შესასვლელად აუცილებელი „ქართულ და აფხაზურ ენებზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ აგებას, რაც ცხადია არის ზოგადად ინფორმატიკისა და ლინგვისტიკის, კერძოდ კი - ხელოვნური ინტელექტის, გამოთვლითი ლინგვისტიკის, ფორმალური ენებისა და გრამატიკების, ბუნებრივი ენების ლოგიკის, მართვის სისტემების, დაპროგრამირებისა და ცოდნის ინჟინერიის სფეროებში მდებარე სპექტრალური ანუ მრავალკომპეტენტური - ურთულესი და უმნიშვნელოვანესი სამეცნიერო დატვირთვების მქონე ამოცანა, რომლის გადაჭრისთვის ცხადია აუცილებელია იმ მაღალი სამეცნიერო კომპეტენციების სრული და სპექტრალური ჩართულობის უზრუნველყოფა, რომელიც ყველაზე უფრო მეტად საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაშია თავმოყრილი!

05. კიდევ უფრო გასაგები რომ გახდეს თუ რა სირთულის პრობლემასთან გვაქვს საქმე, როცა საუბარია „ქართულ და აფხაზურ ენებზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანების“ აგებაზე, კიდევ ერთხელ და ძალიან მოკლედ მიმოვიხილავთ მეტა-ქსელის ორწლიან საერთო ევროპულ კვლევას „ევროპული ენები ციფრულ ეპოქაში“.

როგორც ეს ერთხელ უკვე აღინიშნა, ამ ჩვენთვის მეტად მნიშვნელოვანი კვლევის თანახმად, იმისათვის, რომ ენა გადაურჩეს ციფრულ კვდომას ანუ გაქრობას, აუცილებელია მისი სრულყოფილი მხარდაჭერა ტექსტის მანანალიზებელი, სასაუბრო ურთიერთობების მარეალიზებელი და ავტომატურად მთარგმნელი ტექნოლოგიებითა და, ასევე, ამ სამი ტიპის ტექნოლოგიების ასაგებად აუცილებელი ენობრივი რესურსებით. ამასთან:

1. ენობრივი რესურსებით ენის სრულყოფილი მხარდაჭერა გულისხმობს ენის სრულყოფილ მხარდაჭერას:

1.1. როგორც სამწერლობო, ისე სამეტყველო ენის ყველა შესაძლო სახის ერთენოვანი და მრავალენოვანი კორპუსებით (აქ იგულისხმება ერთენოვანი რეფერირებული, სინტაქსური, სემანტიკური და დისკურსული კორპუსები; მრავალენოვანი პარალელური კორპუსები და სხვადასხვა სპეციფიკების მქონე მთარგმნელობითი მეხსიერებები; ყველა სხვადასხვა სახის სამეტყველო კორპუსები (იგულისხმება როგორც დაუმუშავებელი, ისე მარკირებული ანუ ანოტირებული სამეტყველო მონაცემები და, ასევე, დიალოგური სამეტყველო მონაცემები));

1.2. მრავალმედიური და მრავალმოდალური კორპუსებით (აქ იგულისხმება აუდიო და ვიდეო მონაცემებთან კომბინირებული ტექსტობრივი მონაცემები);

1.3. სხვადასხვა სახისა და სპეციფიკების მქონე გრამატიკებით, ლექსიკონებით, ტერმინოლოგიური მონაცემთა ბაზებით, თეზაურუსებით, სიტყვათა ქსელებით, მსოფლიო

ცოდნის ონტოლოგიური მონაცემებითა და ყველა ამ სახის მონაცემების სხვადასხვა საფეხურის მათემატიკური მოდელებით.

ანუ, ხომ სრულიად ცხადია, რომ ზემოთ თუმცა კი მოკლედ, მაგრამ თითქმის ამომწურავად აღწერილი ენობრივი რესურსების ეს ასეთი სრული ციფრირება ანუ ელექტრონულ მონაცემთა ბაზების სახით მათი ფორმირება და ამ ბაზების ინტელექტუალურად დამამუშავებელი თეორიებისა და კომპიუტერული ინსტრუმენტების შემუშავება მეტად მაღალ პროგრამისტულ კომპეტენციებთან ერთად პირველ რიგში მოითხოვს აგრეთვე მეტად მაღალ სამეცნიერო კომპეტენციებს ზოგადად ინფორმატიკისა და ლინგვისტიკის, კერძოდ კი - ხელოვნური ინტელექტის, გამოთვლითი ლინგვისტიკის, ფორმალური ენებისა და გრამატიკების, ბუნებრივი ენების ლოგიკის, მართვის სისტემების, დაპროგრამირებისა და ცოდნის ინჟინერიის სფეროებში.

გარდა ამისა, ცხადია ისიც, რომ ეს ყველაფერი მოითხოვს აგრეთვე ამ მიზნით წინასწარ შემუშავებული და მუდმივად დაზუსტებადი კომპლექსური გეგმა-პროგრამის და, შესაბამისად, ამ მიზნებით მუდმივად მოქმედი მრავალკომპეტენტური სამეცნიერო ჯგუფის არსებობას, რადგან, ერთი მხრივ, ცხადია, რომ ასეთი სამეცნიერო ჯგუფის გარეშე ასეთი მუდმივად დაზუსტებადი ერთიანი გეგმა-პროგრამა ვერ იარსებებს, მეორე მხრივ კი, ცხადია ისიც, რომ ასეთი ერთიანი გეგმა-პროგრამის გარეშე, დღეს, ქვეყანაში, ცალ-ცალკე მოქმედ ჯგუფებში შეუთანხმებლად მიმდინარე ამ უზარმაზარი ენობრივი მონაცემების ასეთი სრული ციფრირების პროცესები ვერ იქნება ოპტიმალური ვერც თანხობრივი და ვერც შედეგობრივი თვალსაზრისით.

2. ტექსტის მანალიზებელი, სასაუბრო ურთიერთობების მარეალიზებელი და ავტომატურად მთარგმნელი ტექნოლოგიებით ენის სრულყოფილი მხარდაჭერა ცხადია გულისხმობს ამ ენისათვის ამ სამივე ტიპის სრულყოფილი ტექნოლოგიური სისტემების აგებას. ამასთან, რომ ამ სამი ტიპის სისტემების აგების ამოცანებიდან ძირეულია პირველი ორი, რადგან ნებისმიერ ენაში სრულყოფილი ავტომატურად მთარგმნელი სისტემის აგება ცხადია ითხოვს ამავე ენაში ტექსტისა და მეტყველების დამამუშავებელი სისტემების უწინარეს არსებობას.

მართლაც, რაიმე ენაში ხმიდან-ხმაზე ავტომატური მთარგმნელის აგება აუცილებლობით ითხოვს ამავე ენაში სასაუბრო ურთიერთობების მარეალიზებელი და ტექსტების მანალიზებელი სისტემების ასაგებად აუცილებელი კომპიუტერული „ყურის“, „ყელისა“ და „ტვინის“ აგებას. ამასთან, თავად ამ ტექსტების მანალიზებელი და სასაუბრო ურთიერთობების მარეალიზებელი სისტემების აგება, გარდა ზემოაღნიშნულისა, აუცილებლობით ითხოვს აგრეთვე ენის ყველა სხვადასხვა ტიპის ტექსტების ავტომატურად მანალიზებელი და უკვე გაანალიზებული ტექსტების საპასუხო ტექსტების ავტომატურად მაგენერირებელი სისტემების აგებას, რაც, მთლიანობაში, კომპიუტერთან, უფრო ზოგადად, მანქანასთან შეუზღუდავი ინტელექტუალური ენობრივი ურთიერთობების დამყარებას ანუ, სხვა სიტყვებით, ენის ახალი - ტექნოლოგიური ანბანის აგებას უტოლდება. - ეს საზოგადოდ.

ჩვენს შემთხვევაში კი იგივე ეს ნიშნავს ლოგიკურ-ლინგვისტური და სტატისტიკურ-ალბათური მეთოდებისა და ქართული და აფხაზური ენობრივი რესურსების გამოყენებით ქართული და აფხაზური ენებისა და ამ ენებით მოცემული სააზროვნო და საკომუნიკაციო სისტემების ბუნების სრულად ამსახველი მათემატიკური თეორიების ანუ მათემატიკური

გრამატიკების შემუშავებას და ამის საფუძველზე „ქართული და აფხაზური ენების მცოდნე“, სხვა სიტყვებით, „ქართული და აფხაზური ენებით მოაზროვნე და მოსაუბრე მანქანების“ აგებას, რაც, ფაქტობრივ, ქართული და აფხაზური ენების ახალი - ტექნოლოგიური ანბანების აგებას უტოლდება.

ანუ, ხომ სრულიად ცხადია, რომ ეს აქ, ზემოთ, თუმცა კი მოკლედ, მაგრამ თითქმის ამომწურავად ფორმირებული ეპოქალური მნიშვნელობის მქონე ურთულესი ამოცანის წარმატებული გადაწყვეტა მეტად მაღალ პროგრამისტულ კომპეტენციებთან ერთად პირველ რიგში მოითხოვს აგრეთვე მეტად მაღალ სამეცნიერო კომპეტენციებს ზოგადად ინფორმატიკისა და ლინგვისტიკის, კერძოდ კი - ხელოვნური ინტელექტის, გამოთვლითი ლინგვისტიკის, ფორმალური ენებისა და გრამატიკების, ბუნებრივი ენების ლოგიკის, მართვის სისტემების, დაპროგრამირებისა და ცოდნის ინჟინერიის სფეროებში.

გარდა ამისა, ცხადია ისიც, რომ ეს ყველაფერი მოითხოვს აგრეთვე ამ მიზნით წინასწარ შემუშავებული და მუდმივად დაზუსტებადი კომპლექსური გეგმა-პროგრამისა და, შესაბამისად, ამ მიზნებით მუდმივად მოქმედი მრავალკომპეტენტური სამეცნიერო ჯგუფის არსებობას, რადგან, ერთი მხრივ, ცხადია, რომ ასეთი სამეცნიერო ჯგუფის გარეშე ასეთი მუდმივად დაზუსტებადი ერთიანი გეგმა-პროგრამა ვერ იარსებებს, მეორე მხრივ კი, ცხადია ისიც, რომ ასეთი ერთიანი გეგმა-პროგრამის გარეშე, დღეს, ქვეყანაში, ცალ-ცალკე მოქმედ ჯგუფებში შეუთანხმებლად მიმდინარე ამ ეპოქალური მნიშვნელობის ურთულესი ამოცანის გადაჭრის პროცესები ვერ იქნება ოპტიმალური ვერც თანხობრივი და ვერც შედეგობრივი თვალსაზრისით.

ამგვარად, ეს ყველაფერი, მთლიანობაში, ცხადს ხდის, რომ ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების მიზნით ქართული და აფხაზური ენების სრული და ამომწურავი შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავებისათვის, მათ შორის ქართული და აფხაზური ენების ახალი - ტექნოლოგიური ანბანების აგებისათვის აუცილებელი ამოცანების გადაწყვეტის პასუხისმგებლობა, ამ ამოცანების უკვე დასაბუთებული მეტად მრავალკომპეტენტური და მეტად მაღალი სამეცნიერო სირთულეებიდან გამომდინარე, პირველ რიგში საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულმა აკადემიამ უნდა ითავოს, რადგან, როგორც უკვე აღინიშნა, ყველაზე უფრო სრულად სწორედ აკადემიაშია თავმოყრილი იმ მაღალ კომპეტენციათა ის ფართო სპექტრი, რომლებიც, როგორც უკვე ითქვა, აუცილებლობითაა აუცილებელი ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარებისათვის ამ აუცილებლად გადასაწყვეტი ამოცანების გადასაწყვეტად, რაც, მთლიანობაში, კიდევ ერთხელ და ახლა უკვე დასაბუთებულად გასაგებს ხდის თუ რატომაა ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებებთან ერთად საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია ამ დია წერილის კიდევ ერთი მთავარი ადრესატი!

06. იმ მიზნით, რომ კიდევ უფრო გასაგები გახდეს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიასთან დაკავშირებით უკვე დასაბუთებულად წარმოჩენილი ხედვის მნიშვნელობა საკითხის სწორი ანუ ოპტიმალური გადაწყვეტი გზის მოძიების თვალსაზრისით:

სახელმწიფო ენის კანონის 35-ე მუხლის თანახმად „სახელმწიფო ენის დაცვის სახელმწიფო კონტროლს თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებში ახორციელებენ: ა) საქართველოს პარლამენტი; ბ) საქართველოს მთავრობა; გ) ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები; დ) სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი.“ - თავიანთი

უფლებამოსილების ფარგლებში კი, მაგრამ ის ხომ სრულიად ცხადია, რომ იმის „სახელმწიფო კონტროლს“, თუ როგორ მიმდინარეობს ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნით ამ ენების ენობრივი რესურსებითა და ტექნოლოგიებით სრული უზრუნველყოფის ზემოთ მოკლედ, თუმცა კი ამომწურავად მიმოხილული ურთულესი ამოცანების რეალიზაციის პროცესი აკადემიისგან ანუ იმ ინსტიტუციისგან დამოუკიდებლად, სადაც ყველაზე უფრო სრულად არის თავმოყრილი მათ გადასაწყვეტად აუცილებელი კომპეტენციები, ვერაფრით ვერ შეძლებს ვერც საქართველოს პარლამენტი და ვერც საქართველოს მთავრობა!

ასევე, ცხადია ისიც, რომ აკადემიის და აკადემიასთან ერთგვარად ასოცირებული ქართული და აფხაზური ენების სრული და ამომწურავი თეორიული შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით მოქმედი სამეცნიერო ჯგუფების მაქსიმალური ჩართულობის გარეშე, ამას ვერ შეძლებს ვერც სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი. მართლაც, სახელმწიფო ენის კანონის თანახმად:

1. **სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი** უზრუნველყოფს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავებასა და კოორდინაციას უწევს მის განხორციელებას; ქმნის სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიას, რომლის თავმჯდომარესა და წევრებს ნიშნავს სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის თავმჯდომარე. - **ამასთან დაკავშირებით:** ვერც სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი და ვერც მისი თავმჯდომარე აკადემიისა და აკადემიასთან ასოცირებული ქართული და აფხაზური ენების სრული და ამომწურავი თეორიული შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით მოქმედი სამეცნიერო ჯგუფების გარეშე ცხადია ვერ შეძლებს იმ „სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის“ სრულყოფილად დაკომპლექტებას, რომელსაც ევალუა იმ „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავება, რომლის მიხედვითაც უნდა აიგოს ზემოთ უკვე მიმოხილული „ქართული და აფხაზური ენების ახალი - ტექნოლოგიური ანბანები“ და „ქართული და აფხაზური ენებით მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანები“! - ეს ცხადია და აქედან გამომდინარე ცხადია ისიც, რომ სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი დამოუკიდებლად ანუ ისევ და ისევ აკადემიისა და აკადემიასთან ასოცირებული ქართული და აფხაზური ენების სრული და ამომწურავი თეორიული შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით მოქმედი სამეცნიერო ჯგუფების გარეშე ვერ უზრუნველყოფს ვერც სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავებას და ვერც მისი განხორციელების კოორდინაციას.

2. **სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისია** შეიმუშავებს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამას, რომელსაც კომისიისვე რეკომენდაციით დეპარტამენტი დასამტკიცებლად წარუდგენს საქართველოს მთავრობას. - **ამასთან დაკავშირებით:** სახელმწიფო ენის ექსპერტთა კომისიის არასრულყოფილად დაკომპლექტების შემთხვევაში, რაც თუ საკითხს სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი დამოუკიდებლად ანუ აკადემიასთან და ქართული და აფხაზური ენების თეორიული შესწავლისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მიზნით მოქმედ სამეცნიერო ჯგუფებთან მჭიდრო თანამშრომლობის გარეშე გადაწყვეტს, ცხადია გარდაუვალია, ვერც ამ კომისიის მიერ შემუშავებული სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამა ვერ იქნება სრულყოფილი, რაც, მერე უკვე, განაპირობებს იმას, რომ საქართველოს მთავრობა მისდაუნებურად დაამტკიცებს სახელმწიფო ენის ისეთ არასრულყოფილ ერთიანი პროგრამას, რომელიც ცხადია ვერ იქნება ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების მიზნებზე შედეგობრივად და ოპტიმალურად მიმართული! - აქედან

გამომდინარე „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავებისა და განხორციელების სწორი ანუ ოპტიმალური გადამწყვეტი გზის თაობაზე ზემოთ დასმულ შეკითხვასთან დაკავშირებით ხაზს ვუსვამთ შემდეგს:

ამგვარად, ცხადია, რომ ამ უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში სწორედ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულმა აკადემიამ უნდა ითავოს ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარებისთვის ადგილობრივ აუცილებლად საწარმოებელი პროცესების ორგანიზება როგორც სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავების, ისე მერე უკვე მისი განხორციელების თვალსაზრისით³¹ - ზუსტად იგივე სხვა სიტყვებით ანუ კიდევ ერთხელ წინამდებარე ღია წერილის ერთ-ერთ მთავარ მიზანზე: ღია წერილის მიზანი ისაა, რომ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულმა აკადემიამ საქართველოს პარლამენტისა და მთავრობის დავალებით და სახელმწიფო ენის დეპარტამენტთან მჭიდრო კოორდინაციით ითავოს ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარებისთვის ადგილობრივ მიმდინარე და საწარმოებელი კვლევების გაერთიანება და ორგანიზება და, ასევე, ამ მის მიერ უკვე გაერთიანებული და ორგანიზებული კვლევების ეკოლინგვისტურ ევროპასა და ამერიკაში ამავე მიზნებით ანუ ენების დაცვის მიზნებით მიმდინარე კვლევებთან ინტეგრირება. - ეს ცხადია არსებითად წაადგება არა მხოლოდ ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების მიზნებს, არამედ ეს წაადგება აგრეთვე ყველა სხვა ქართველურ და კავკასიურ ენათა და კილოთა შენარჩუნებისა და შესწავლის მიზნებს, რაც, ცხადია, ამავედროულად არის და იქნება საქართველოს სახელმწიფო ენების - როგორც ქართულის, ისე აფხაზურის სიცოცხლისუნარიანობის უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა.³²

ქვემოთ, ამ ღია წერილის ამ ნაკვეთის ამ განაკვეთის დასასრულს ვრცელი ციტატის სახით წარმოდგენილია ფრაგმენტი (ციტატით წარმოდგენილი სიტყვის ავტორია საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, აკადემიკოსი როინ მეტრეველი) საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის სამეცნიერო საბჭოს 2015 წლის 29 მაისის 28-ე დადგენილების ოქმიდან:

„საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, წარმოადგენს რა ქართული აკადემიური მეცნიერების მრავალმხრივი მემკვიდრეობის ერთ-ერთ უმთავრეს შემნახველს, სიღრმისეულად არის დაინტერესებული ქართული სახელმწიფო ენის სიმდიდრისა და შესაძლებლობების შენარჩუნებითა და განვითარებით, რამდენადაც უპირველესად სწორედ

³¹ ეს იმის გათვალისწინებით, რომ კანონის თანახმად „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელებას უზრუნველყოფენ საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული ორგანოები“, არა მარტო შესაძლებელია, არამედ, ჩვენი ღრმა რწმენით, საკითხის ერთადერთი სწორი ანუ ყველაზე უფრო ოპტიმალური გადაწყვეტის გზაა.

³² აქ კიდევ ერთხელ ვაკეთებთ სახელმწიფო ენის კანონის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტის ციტირებას: „სახელმწიფო მუდმივად ზრუნავს ქართველურ ენათა და კილოთა შენარჩუნებასა და შესწავლაზე, როგორც სახელმწიფო ენის სიცოცხლისუნარიანობის უმნიშვნელოვანეს პირობაზე.“ - ამასთან დაკავშირებით, ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: ცხადია უკვე დროა ქართულთან ერთად ვიზრუნოთ აგრეთვე ქართველური ენებისა და დიალექტების ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფაზეც, მიუხედავდ იმისა არის მათი გავრცელების არე საქართველოში (მხედველობაში გვაქვს სვანური და მეგრული ენები და საქართველოში მოქმედი სხვადასხვა ქართველური დიალექტები) თუ მის ფარგლებს გარეთ (მხედველობაში გვაქვს ლაზური ენა (თურქეთში), და ქართული ენის ფერეიდნული (ირანში), ინგილოური (აზერბაიჯანში), იმერხეული (თურქეთში) დიალექტები (აქ ჩვენ ნაწილობრივ ვეყრდნობით [49], რომლის თანახმადაც მეგრული და ლაზური ზანური ენის დიალექტებია).

მასში გამოვლინდება ქვეყნის ინტელექტუალური წარმატების, მეცნიერებისა და განათლების შემდგომი პროგრესის შესაძლებლობები. სახელმწიფო ენის ბედი, მისი აკვარგი პირდაპირ არის დაკავშირებული მისი სრულფასოვნების, პოლიფუნქციონირების შენარჩუნებასთან მსოფლიოს თანამედროვე უსწრაფესი საინფორმაციო-ტექნოლოგიური განვითარების პირობებში.

სწორედ ამიტომ, იმ ყველაზე აქტუალურ, ყველაზე საყურადღებო გამოწვევებს შორის, რომელსაც ცივილიზებული ევროპა სთავაზობს მსოფლიო თანამეგობრობას, ყველა ერსა და ქვეყანას, ერთ-ერთი უმთავრესია ეროვნული ენების სრულფასოვანი განვითარების საკითხი უსაზღვრებო ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაში. სწორედ ევროპამ დასვა ეს საკითხი მთელი სიმწვავეით: ციფრული ტექნოლოგიებისგან განზე დარჩენამ შესაძლოა არაერთი ენა უსწრაფესი გაქრობის (როგორც ამბობენ - სიკვდილის) პირას მიიყვანოს!.. და პირიქით: ამ ტექნოლოგიების ათვისებამ შესაძლებელია მცირერიცხოვანი ერების ენებს ახალი სიცოცხლე, განვითარების ახალი პერსპექტივები შესძინოს.

აუცილებელია პირველ რიგში ვაღიაროთ, რომ, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ამ მიმართულებით ჩვენში არცთუ სახარბიელო მდგომარეობაა: დღემდე ვერ ვახერხებთ სახელმწიფო ენის სათანადო დონეზე დაცვას, მის უზრუნველყოფას საჭირო რესურსებით, ეჭვს არ იწვევს ამ მხრივ განათლებისა და მეცნიერების თითქმის ყველა მიმართულებით წლების განმავლობაში არსებული კრიზისის ნეგატიური შედეგები.

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია ინტერესით ადევნებს თვალყურს რამდენიმე აქტიური ჯგუფის მუშაობას სახელმწიფო ენის კომპიუტერული პროგრამული უზრუნველყოფის მიმართულებით; ისინი მუშაობენ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ტექნიკურ უნივერსიტეტში, ილიას უნივერსიტეტში, ყოფილ აკადემიურ ინსტიტუტებში. მაგრამ აუცილებელია ითქვას, რომ ამ მასშტაბური ამოცანების შესრულებას მეტი სისტემურობა, მეტი განსაზღვრულობა, მეტი კოორდინირება სჭირდება; მეტ მოფრთხილებას მოითხოვს ჩვენი არცთუ ულვეი რესურსები - ადამიანურიც და მატერიალურიც.

მეცნიერებათა აკადემია, როგორც ამ მხრივ ყველაზე ნეიტრალური სამეცნიერო სივრცე, როგორც - სახელმწიფოებრივი ფუნქციის თვალსაზრისით - ვალდებული მოძებნოს პრობლემის პარიტეტული (სამეცნიერო ჯგუფებს შორის) და სუბორდინაციული (სამთავრობო სრუქტურებთან) კოორდინირების მექანიზმები, აუცილებლად მიიჩნევს ქმედითი ნაბიჯების გადადგმას ამ მიმართულებით, სამომავლო გეგმების კოორდინირებისა და საერთო ინტერესების შემცველი ამოსავალი პრინციპების შეჯერებისათვის.“

ეს სამი წლის წინანდელი და დღესაც მეტად აქტუალური სიტყვა, ერთი მხრივ, მკითხველისთვის გასაგებს ხდის, რომ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია იცნობს და იზიარებს ზემოთ ენების ბედთან დაკავშირებით მეტად მძაფრად გამოთქმულ მოსაზრებებს და, ასევე, იმასაც, რომ აკადემია ღრმად არის შეფოთებული ეროვნული ენების სრულფასოვანი განვითარების საკითხით უსაზღვრებო ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაში, მეორე მხრივ კი, იგივე ეს მკითხველს კიდევ უფრო დაარწმუნებს იმაში, რომ ჩვენ არ ვცდებით და არ ვართ უსაფუძვლონი, როცა ვამტკიცებთ, რომ „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის“ შემუშავებისა და განხორციელების მთავარი

წარმმართველი და მათგან მიღებული ინსტიტუცია საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია უნდა იყოს!³³

07. როგორც ღია წერილის დასაწყისშივე აღინიშნა სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამა არის შემადგენელი ნაწილი იმ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამისა, რომელშიც სახელმწიფო ენის კანონის 37-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად ბუნებრივად გამოიყოფა თუმცა კი დამოუკიდებელი, მაგრამ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ა),³⁴ ბ),³⁵ და გ)³⁶ ნაწილები.³⁷ - აქედან გამომდინარე და, ასევე, ყოველივე ზემოთ უკვე აღნიშნულთა გათვალისწინებით, ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: ქვემოთ, ღია წერილის მომდევნო ნაკვეთში, წარმოდგენილია სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი სამოქმედო პრინციპები, რომლებიც გარკვეული მოცულობით ვრცელდება აგრეთვე იმ „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამაზე“, სხვა სიტყვებით, იმ „ქართული და აფხაზური ენების

³³ აქვე, ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: ეს ღია წერილი დაიწერა ისე, რომ ჩვენ არ გვქონია არც არცერთი წინასწარი საუბარი და არც არანაირი წინასწარი შეთანხმება საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის არცერთ ჩვენთვის მეტად საპატივცემულო წევრთან თუ წარმომადგენელთან.

³⁴ აქ კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის ა) ნაწილი ითვალისწინებს „სახელმწიფო ენის შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფას; სახელმწიფო ენის სწავლებისა და ენობრივი კულტურის ამაღლების მიზნით მეთოდური და სასწავლო რესურსების მომზადებას; სახელმწიფო ენის თანამედროვე მოთხოვნათა შესაბამისად სწავლებას; ენობრივ უმცირესობათა ჯგუფებში ბილინგვური სწავლების დანერგვას.“

³⁵ აქ კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის ა) ნაწილი უნდა ითვალისწინებდეს „სახელმწიფო ენის სტრუქტურის, ისტორიისა და ფუნქციონირების თავისებურებათა თანმიმდევრულ კვლევას; თანამედროვე ქართულის ერთიანი ლექსიკოგრაფიულ უზრუნველყოფას; ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადებას“

³⁶ აქ კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის ა) ნაწილი უნდა ითვალისწინებდეს „სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას; ენობრივი მონაცემების (ტექსტების) თანამედროვე, სრულყოფილი ციფრული ბაზების შექმნას; საძიებო, ანალიზურ-ოპერატორული და მთარგმნელობითი კომპიუტერული პროგრამების მომზადებას.

³⁷ ის, რომ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის ეს აქ ზემოთ წარმოდგენილი ა), ბ) და გ) ნაწილები ერთმანეთთან მჭიდროდ კავშირშია, ცხადია. მართლაც:

1. ცხადია, რომ სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის გ) ნაწილით ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფის ნაწილით დასახული მიზნების მიღწევა მნიშვნელოვნად შეგვიწყობს ხელს ამავე პროგრამის ა) და ბ) ნაწილებით დასახული ისეთი მიზნების მიღწევაში, როგორცაა მაგალითად: 1. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფა; 2. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) თანამედროვე მოთხოვნათა შესაბამისად სწავლება; 3. სახელმწიფო ენით (ქართული, აფხაზური) სასკოლო და საუნივერსიტეტო სასწავლო პროცესების თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად უზრუნველყოფა; 4. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი ლექსიკოგრაფიული უზრუნველყოფა.

2. და პირიქით, ცხადია ისიც, რომ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის გ) ნაწილით ანუ სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფის ნაწილით დასახული მიზნების მიღწევაში მნიშვნელოვნად შეგვიწყობს ხელს ამავე პროგრამის ა) და ბ) ნაწილებით დასახული ისეთი მიზნების მიღწევა, როგორცაა მაგალითად: 1. სახელმწიფო ენის სწავლებისა და ენობრივი კულტურის ამაღლების მიზნით მეთოდური და სასწავლო რესურსების მომზადება; 2. თანამედროვე ქართულის ერთიანი ლექსიკოგრაფიული უზრუნველყოფა; 3. ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა და ტერმინოლოგიური სტანდარტების სრული კორპუსის მომზადება.

დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამაზე“, რომელიც, პრემიერს თუ დავესესხებით, როგორც „აფხაზური ენისა და კულტურის მიმართ ჩვენი წრფელი და სიღრმისეული დამოკიდებულების“ დასტური, „ძალიან მნიშვნელოვანი იქნება იმ დამწვარი ხიდების აღდგენის პროცესში, რომელიც აუცილებელია ჩვენი ერთიანობისთვის“.

ამასთან, ეს ყველაფერი, საბოლოო ჯამში, იმედია, ჩვენი აფხაზი ძმების მიერ გაგებულ იქნება როგორც „მყარი ქართული სახელმწიფოებრივი განწყობის დაფიქსირება იმისა, რომ ჩვენ პატივს ვცემთ, ვზრუნავთ და ვუფრთხილდებით აფხაზურ ენას“,³⁸ რადგან ციფრული კვდომის საფრთხისგან აფხაზური ენის დაცვის მიზნით აფხაზური ენის ტექნოლოგიური დამუშავების ადგილობრივ უკვე მიღწეული შედეგების სწრაფი განვითარებისა და წინ წაწევის შემთხვევაში ისინი მალევე მიხვდებიან, რომ ის, რაც ჩვენ უკვე გავაკეთეთ აფხაზური ენის დაცვისა და განვითარებისათვის, ჩვენი მხრიდან ჯერ მხოლოდ არის „აფხაზური ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიმართულებით გადაადგმული პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი“³⁹ და რომ ჩვენ ამ ჯერ მხოლოდ პირველ, თუმცა კი მნიშვნელოვან ნაბიჯზე გაჩერებას არ ვაპირებთ.

08. სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის ძირითადი შინაარსობრივი ანუ სამოქმედო პრინციპები:

პირველი: ციფრულ ეპოქაში ციფრული კვდომის იმ მაღალი საფეხურის საფრთხის გათვალისწინებით, რომლის წინაშეც ქართულზე უფრო მეტად აფხაზური ენაა და, ასევე, იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ყველაფერი ქართული საზოგადოებისათვის უკვე ცნობილია, ჩვენ - ქართველები ვალდებულნი ვართ ხმა მივაწვდინოთ ჩვენს აფხაზ ძმებს სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის იმ მეტად მნიშვნელოვანი და მეტად რთულად მისაღწევი მიზნების თაობაზე, რომელთა ვერ მიღწევის შემთხვევაში აფხაზური ენა ვერაფრით აიცილებს კულტურული უმოქმედობის ანუ ციფრული კვდომის მეტად სავალალო პერსპექტივებს.

³⁸ ეს ციტატა აღებულია შოთა რუსთაველის ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში 2017 წლის დასაწყისში წარდგენილი პროექტიდან „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“, რომელიც ზემოთ უკვე მიმოვიხილეთ და რომლის დაფინანსების შემთხვევაში ქართული და აფხაზური ენები დღეს კიდევ უფრო მეტად დაცულნი იქნებოდნენ ციფრული კვდომის საფრთხისგან, რაც, ყველაფერ დანარჩენთან ერთად იმასაც ნიშნავს, რომ უკვე იქნებოდა აგებული დღეს ჩვენს მიერ უკვე აგებულზე კიდევ უფრო მეტად საფუძვლიანი და კიდევ უფრო მეტად საიმედო ხიდი, რომელიც უკვე დღესვე ბევრად უფრო ქმედითად იქნებოდა მიმართული არასასურველ მდგომარეობაში მყოფი აფხაზური ენისა და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ამ არასასურველი მდგომარეობიდან გამოყვანის მიზნებზე.

³⁹ ეს ციტატა აღებულია შოთა რუსთაველის ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში 2017 წლის დასაწყისში წარდგენილი პროექტიდან „ქართული ენით ევროკავშირში - ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსი: თეორიული მეთოდები და პრაქტიკული გამოყენებები“, რომელიც ზემოთ უკვე მიმოვიხილეთ და რომლის დაფინანსების შემთხვევაში ქართული და აფხაზური ენები დღეს კიდევ უფრო მეტად დაცულნი იქნებოდნენ ციფრული კვდომის საფრთხისგან, რაც, ყველაფერ დანარჩენთან ერთად იმასაც ნიშნავს, რომ უკვე იქნებოდა აგებული დღეს ჩვენს მიერ უკვე აგებულზე კიდევ უფრო მეტად საფუძვლიანი და კიდევ უფრო მეტად საიმედო ხიდი, რომელიც უკვე დღესვე ბევრად უფრო ქმედითად იქნებოდა მიმართული არასასურველ მდგომარეობაში მყოფი აფხაზური ენისა და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ამ არასასურველი მდგომარეობიდან გამოყვანის მიზნებზე.

მეორე: ციფრულ ეპოქაში ციფრული კვდომის იმ მაღალი საფეხურის საფრთხის გათვალისწინებით, რომლის წინაშეც ქართულზე უფრო მეტად აფხაზური ენაა და, ასევე, იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ყველაფერი ქართული საზოგადოებისათვის უკვე ცნობილია, ჩვენ - ქართველები ვალდებულნი ვართ ხმა მივაწვდინოთ ჩვენს აფხაზ ძმებს სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის ერთიანი პროგრამის იმ მეტად მნიშვნელოვანი და მეტად რთულად მისაღწევი მიზნების თაობაზე, რომელთა მიღწევის შემთხვევაში აფხაზური ენა სამარადისოდ იქნება გზაც და ხიდიც მომავლის კულტურულ სამყაროში - ციფრულ ეპოქაში აფხაზი ერის ღირსეული კულტურული არსებობისა.

მესამე: ყოველნაირად უნდა ვეცადოთ პროგრამის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში ვუზრუნველყოთ აფხაზური ენის მცოდნე აფხაზი მეცნიერ-მკვლევრების (მხედველობაში გაქვს როგორც აფხაზური ენის სპეციალისტები, ისე ლინგვისტები, ასევე ინფორმატიკოსები) ჩართულობა, რაც, ცხადია, გაამარტივებს ჩვენს წინაშე აფხაზურ ენასთან მიმართებით დასახული მიზნების მიღწევას.

მეოთხე: იმ შემთხვევაშიც, თუ ჩვენ ყველა ჩვენი მცდელობის მიუხედავად ვერც პირველ და ვერც შემდგომ ეტაპზე ვერ შევძლებთ პროგრამის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში აფხაზური ენის მცოდნე აფხაზი მეცნიერ-მკვლევრების ჩართულობის უზრუნველყოფას, ხელი არ უნდა ჩავიქნოთ და საკუთარი ძალებითა და უფრო მეტი ძალისხმევით უნდა შევეცადოთ აფხაზური ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიზნით დღეს საქართველოში უკვე მიმდინარე კვლევითი პროცესებისა და შედეგების შემდგომ გაძლიერებასა და გაღრმავებას.

მეხუთე: ციფრულ ეპოქაში ციფრული კვდომის იმ მაღალი საფეხურის საფრთხის გათვალისწინებით, რომლის წინაშეც დღეს ქართული და აფხაზური ენებია, დღესვე უნდა დავიწყოთ არა ინდივიდუალური, არამედ ინსტიტუციონალური ზრუნვა სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის ფარგლებში ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიზნით საწარმოებელი კვლევების იმავე მიზნებით ეკოლინგვისტურ ევროპასა და ამერიკაში მიმდინარე კვლევებთან მჭიდრო ინტეგრირებისათვის. ამასთან, ვფიქრობთ, ამ პროცესების წარმმართველი ინსტიტუცია საქართველოს მხრიდან უნდა იყოს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, კერძოდ კი ამ მიზნით სპეციალურად შექმნილი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის სამეცნიერო კომისია პირობითი დასახელებით „საქართველოს სახელმწიფო ენების დაცვისა და განვითარების კომისია“.

მექვსე: დღესვე უნდა დავიწყოთ ზრუნვა სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის ფარგლებში ქართული და აფხაზური ენების ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიზნით ადგილობრივ შეუთანხმებლად და ქაოტურად მიმდინარე კონკურენტული ანუ არასაერთო და, ამდენად, არასაერთო მიზნებით მიმდინარე კვლევების „ერთჭერქვეშ“ მოქცევისათვის, რის გარეშეც, ცხადია, ვერ მოხერხდება ვერც ადგილობრივი ძალებისა და ვერც ადგილობრივი შედეგების მიზნობრივი და ნაყოფიერი შეჯერება და გაერთიანება. ამასთან, ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაშიც ამ პროცესების წარმმართველი უნდა იყოს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, კერძოდ კი ამ მიზნით სპეციალურად შექმნილი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის სამეცნიერო კომისია პირობითი დასახელებით „საქართველოს სახელმწიფო ენების დაცვისა და განვითარების კომისია“

მეშვიდე: სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლის მე-4 და მე-5 პუნქტების თანახმად „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის დაფინანსებას საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი უზრუნველყოფს.“ - ამასთან დაკავშირებით, ვფიქრობთ, ამ საბიუჯეტო დაფინანსების პოლიტიკა პირველ ჯერზე მიმართული ანუ გამიზნული უნდა იყოს ადგილობრივი კვლევებისა და ადგილობრივი შედეგების მიზნობრივი შეჯერებისა და ნაყოფიერი გაერთიანებისაკენ, რაც ჩვენ საშუალებას მოგვცემს ზუსტად განვსაზღვროთ ის საწყისი წერტილი, სადაც დღეს ვართ, რის გარეშეც, ცხადია, ჩვენი ხვალისდელი მოძრაობა ისე ნაყოფიერი ვერ იქნება, როგორც ეს საჭიროა და სასურველი. ამასთან, ვფიქრობთ, აქაც, პროცესის წარმმართველი უნდა იყოს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, კერძოდ კი ამ მიზნით საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში შექმნილი „საქართველოს სახელმწიფო ენების დაცვისა და განვითარების კომისია“.

მერვე: სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის 1-ლი და მე-4 პუნქტების თანახმად „სახელმწიფო ენის დაცვის, ფუნქციონირებისა და განვითარების უმთავრესი გარანტი სახელმწიფოა. ... სახელმწიფო უზრუნველყოფს სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის განხორციელებას.“ - ამასთან დაკავშირებით, ვფიქრობთ, სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის ეფექტური და სისტემური მონიტორინგის განხორციელება საქართველოს პარლამენტისა და პრემიერ-მინისტრის ერთობლივი გადაწყვეტილებით სახელმწიფო ენის დეპარტამენტთან ერთად უნდა დაევალოს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში ამ მიზნით სპეციალურად შექმნილ „საქართველოს სახელმწიფო ენების დაცვისა და განვითარების კომისიას“.

ასევე, ვფიქრობთ, სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის სისტემური და ეფექტური მონიტორინგის მიზნით უპრიანი იქნება წელიწადში ორჯერ - 14 აპრილსა და 27 ოქტომბერს - ქართული და აფხაზური ენების დღეებისადმი მიძღვნილ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ეგიდით თავად აკადემიასა და სხვადასხვა ქართულ უნივერსიტეტებსა და ინსტიტუტებში გაუკეთდეს ორგანიზება საერთაშორისო კონფერენციას სახელწოდებით „საქართველოს სახელმწიფო ენები ციფრულ ეპოქაში“, სადაც ძირითადი აქცენტები ქართული და აფხაზური ენების სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის მიმართულებით ადგილობრივ მაშინ უკვე მიღწეული ახალი შედეგების ღია სადისკუსიო დემონსტრირებასთან ერთად აგრეთვე გაკეთდება სხვა ქართველური და კავკასიური ენების ტექნოლოგიური დამუშავების მიმართულებით მიღწეულ ახალ შედეგებზეც. - ეს, მთლიანობაში, ქართულ სააკადემიო და საუნივერსიტეტო სივრცეს აქცევს იმ ქართულ-აფხაზური, უფრო ზოგადად კი - იბერიულ-კავკასიური საერთაშორისო სამეცნიერო დიალოგის ადგილად, სადაც ქართული და აფხაზური ენების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნებთან ერთად საუბარი იქნება აგრეთვე ყველა სხვა იბერიულ-კავკასიური ანუ ქართველური და კავკასიური ენებისა და დიალექტების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნებზეც. ეს კი, თავის მხრივ, თვალნათელი დასტური იქნება იმისა, რომ კავკასიის რეგიონში საქართველო არის ენების დაცვასა და განვითარებაზე მიმართული ევროპული და ამერიკული ეკოლინგვისტური პოლიტიკის გამტარებელი და პოპულიზატორი, რაც, მთლიანობაში, იმედიად, ადრე თუ გვიან ჩვენს აფხაზ და კავკასიელ ძმებს დაარწმუნებს, რომ ქართული სახელმწიფო ძალ-ღონეს არ იშურებს მათი ენებისა და კულტურების დაცვისა და განვითარებისათვის, რაც, გულწრფელად რომ ვთქვათ, საბოლოო ჯამში, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ამ ჩვენი მონათესავე

კავკასიური ენებისა და ერებისათვის, არამედ ასევე ეს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია აგრეთვე ქართული და ყველა სხვა ქართველური ენისათვის, რადგან, ცხადია, იბერიულ-კავკასიური ენები და ერები ერთად უფრო გადავრჩებით, ვიდრე უერთმანეთოდ.

4. დასკვნითი ხედვა ანუ ევროკავშირში, უფრო ზოგადად კი, მომავლის კულტურულ სამყაროში ტექნოლოგიურად სრულად უზრუნველყოფილი ქართული და აფხაზური ენებით

01. დასკვნითი ხედვის სახით კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ ქართული და აფხაზური ენების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვისა და ტექნოლოგიური განვითარების მიზნით საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში პირველი ხელშესახები ნაბიჯები წლების წინ გადაიდგა. მხედველობაში გვაქვს 2010 წელს ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ფორმირება და 2012 წლიდან ამ ცენტრის გრძელვადიანი პროექტის „ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი“ ამოქმედება, რასაც 2015 წლიდან მოჰყვა უკვე ამ გრძელვადიანი პროექტის ფარგლებში „აფხაზური ენის დაცვისა და განვითარების გეგმა-პროგრამის“ ცალკე გამოყოფა და ამოქმედება.

ამასთან, როგორც ეს ერთხელ უკვე აღინიშნა, დღეს, ამ ყველაფერის შედეგად, ქართული და აფხაზური ენები ბევრად უფრო დაცულნი არიან ციფრული კვდომის საფრთხისგან, ვიდრე მანადე ანუ ამ ზემოთ ერთხელ კიდევ ხაზგასმული ნაბიჯების გადადგმამდე იყვნენ.

ანუ, ეს ყველაფერი იმას ნიშნავს, რომ თუ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის ტექნოლოგიების სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის მეტად მცირერიცხოვანმა ჯგუფმა, მიუხედავად იმისა, რომ 2017 წელს შოთა რუსთაველის ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში არ დაუფინანსდა ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნებზე პირდაპირ მიმართული ორი მეტად მნიშვნელოვანი პროექტი, მაინც შეძლო და 2018 წლისათვის მნიშვნელოვნად წაწია წინ ქართული და აფხაზური ენების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცულობის ხარისხი, მაშინ „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ ანუ, რაც ფაქტობრივ იგივეა, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ ამოქმედება, ცხადია, ბევრად უფრო სწრაფი ნაბიჯებით წაწევს წინ ქართული და აფხაზური ენების ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცულობის ხარისხს, რაც, თავის მხრივ, ჩვენი ღრმა რწმენით, იმ გზის საწყის საფუძვლად იქცევა, რომელიც ქართულ და აფხაზურ ენაზე მოსაუბრე, მოაზროვნე და მთარგმნელი კომპიუტერების ანუ ქართული და აფხაზური ენების ახალი - ტექნოლოგიური ანბანების აგებასთან ერთად დასრულდება ქართველებისა და აფხაზების საერთო იბერიულ-კავკასიურ ენობრივ გენეტიკურ წარსულში საბოლოო შერიგებითა და ამ ქართულ და აფხაზურ ენებში უკვე შერიგებული ქართველებისა და აფხაზების ევროკავშირში, უფრო ზოგადად კი, მომავლის კულტურულ სამყაროში ერთობლივი და წარმატებული შესვლით.

- იქნებ ეს უფრო ოცნებაა, ვიდრე სინამდვილე, მაგრამ ოცნება ხომ სწორედ ის არის, რითაც მანამდე არ არსებული სინამდვილეები იქმნება!

02. დაბოლოს, იმ იმედით, რომ ღია წერილით გამოკვეთილი მიზნები და სულისკვეთება საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მხრიდან სრულად იქნება გაზიარებული, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, ასევე გამოვთქვამთ იმედს იმისა, რომ არც საქართველოს პარლამენტისათვის და არც საქართველოს მთავრობისათვის არ იქნება ამ წერილის გაცნობაზე დახარჯული დრო ფუჭი და ამაო, რაც პირველ რიგში უნდა აისახოს იმაში, რომ დაუყოვნებლივ დაიწყოს მუშაობა კანონს უკვე ორი წლით ჩამორჩენილი „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ ანუ, რაც იგივეა, „ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ შემუშავებაზე, რადგან ყველა სხვა შემთხვევაში ნებისმიერისთვის - გინდ ქართველისთვის, გინდ აფხაზისთვის ძლიერ არადაძაგერებელი - მხოლოდ ღიმილის მომგვრელი იქნება ის, რომ საქართველოს მთავრობა გამოდის „აფხაზური ენის დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამის“ შემუშავების ინიციატივით და, ამავდროულად, არაფერს ამბობს იმ „ქართული ენის დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო პროგრამაზე“, რომელიც „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ ფარგლებში ორი წლის წინ უკვე შემუშავებული უნდა ყოფილიყო! - ამას ჩვენ ვამბობთ საბოლოო სახით 2015 წლის 22 ივლისს დამტკიცებული და ზემოთ უკვე მოკლედ მიმოხილული „სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის“ იმ ჩვენთვის სრულიად ცხადი ისტორიული მნიშვნელობების გათვალისწინებით, რაც უფლებას არ გვაძლევს საკითხს ოდნავ მაინც მოვაკლოთ ან მონდომება ან გულისყური ან თავდადება.

აქედან გამომდინარე, სამნაწილიანი ანუ ა), ბ) და გ) ნაწილიანი „სახელმწიფო ენის (ქართული, აფხაზური) ერთიანი პროგრამის“ მთავარი ანუ დასკვნითი სამოქმედო პრინციპი: „სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის“ განსაკუთრებით მაღალი ეროვნული მნიშვნელობებისა და „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამით“ მისაღწევი მიზნების ასევე განსაკუთრებით მაღალი სამეცნიერო სირთულეების გათვალისწინებით სრულიად ცხადი ხდება, პირობითად რომ ვთქვათ, ქვეყნის ენობრივ-კულტურული თავდაცვისუნარიანობის ამადლების მიზნებით მოქმედი უნივერსიტეტთაშორისი ანუ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიასთან არსებული „საქართველოს სახელმწიფო ენების დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის“ დაფუძნების აუცილებლობა, რადგან ყველა სხვა შემთხვევაში ანუ ასეთი სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის არარსებობის შემთხვევაში ცხადია ბევრად უფრო გართულდება და, უფრო მეტიც, შეიძლება შეუძლებელიც კი გახდეს უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში ქართული და აფხაზური ენების დაცვისა და განვითარებისათვის აუცილებელი იმ განსაკუთრებით მაღალი სამეცნიერო სირთულეებისა და ეროვნული მნიშვნელობების მქონე მიზნების მიღწევა, რასაც ჩვენ - ქართულ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს ყოველივე ზემოთ უკვე აღნიშნულთან ერთად გვაკისრებს აგრეთვე 2015 წლის 22 ივლისს საბოლოო სახით დამტკიცებული საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ!

03. და სულ ბოლოს, მიზეზების დასახელების გარეშე, ბოდიშს ვუხდით მკითხველს წერილში შესაძლოა დაშვებული ენობრივი თუ სხვა სახის უზუსტობების გამო, რადგან

წყალნი წავლენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო, ჩვენთვის იმას ნიშნავს, რომ საუკუნეებს გამოცდენილ ქართულ - აფხაზურ, უფრო ზოგადად კი იბერიულ - კავკასიურ ერთობას დრო ანუ წყალი ვერ წაიყოლებს.

ლიტერატურა

1. კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, შალვა მალიძე. ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსი და მასში ჩადგმული აფხაზური, ჩეჩნური, ყაბარდოული და ლეკური თვითგანვითარებადი კორპუსები - შედეგები და პერსპექტივები, ილია ვეკუას სახელობის გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის სემინარის XXXII საერთაშორისო გაფართოებული სხდომები, 2018.
2. კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე, ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსის საცდელი ვერსია, ციფრული კვდომის საფრთხისგან ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნები და საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ ანუ პროფესორ დავით გორდეზიანის დაბადებიდან 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი მესამე საერთაშორისო კონფერენციის „მათემატიკისა და ინფორმატიკის გამოყენება საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებსა და ინჟინერიაში“ თეზისი, (ქართულად), ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N11 (II ნაწილი), გვ.4-5, 2017-2018.
3. შალვა მალიძე, მერაბ ჩიქვინიძე, დავით კურცხალია, ციფრული კვდომის საფრთხისგან ქართული და აფხაზური ენების დაცვის მიზნები და ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსის პირველი საცდელი ვერსია ანუ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოს 2017 წლის „სტუდენტთა და ახალგაზრდა მეცნიერთა ინტერდისციპლინურ კონფერენციის“ თეზისი, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N11 (II ნაწილი), გვ.6-7, 2017-2018.
4. შალვა მალიძე, კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, საპროექტო წინადადების „ქართული ენით ევროკავშირში ანუ სადოქტორო თემა - ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ საპუბლიკაციო ვერსია, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N11 (II ნაწილი), გვ.25 - 64, 2017-2018.
5. შალვა მალიძე, კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, სადოქტორო თემის - „ქართული ჭკვიანი კორპუსის ახალი განმავითარებელი ინსტრუმენტებისა და მეთოდების შემუშავება და არსებულთა გაუმჯობესება“ - პირველი შედეგები, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N11 (II ნაწილი), გვ.65 - 95, 2017-2018.

6. კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე, საპროექტო წინადადების „ქართული ენით ევროკავშირში - ქართული უნივერსალური ჭკვიანი კორპუსი: თეორიული მეთოდები და პრაქტიკული გამოყენებები“ საპუბლიკაციო ვერსია, (ქართულად), ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N11 (II ნაწილი), გვ.96-120, 2017-2018.
7. კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, ინეზა ბერიაშვილი, შალვა მალიძე, ქართული ინტელექტუალური ვებ-კორპუსი: მიზნები, მეთოდები, რეკომენდაციები, (ქართულად (სრული ვერსია)/ინგლისურად და გერმანულად (მოკლე ვერსიები)), ჟურნალის „ქართული ენა და ლოგიკა“ დამატებითი გამოცემა (მონოგრაფია/სახელმძღვანელო), 4-320, 2017.
8. Konstantine Pkhakadze, Merab Chikvinidze, Giorgi Chichua, David Kurtskhalia, Shalva Malidze, The Trial Version of the Georgian Universal Smart Corpus, the Aims of defense of Georgian and Abkhazian Languages from the Danger of Digital Extinction, and the Law of Georgia On Official Language, Book of Abstract of the 3rd International Conference on Applications of Mathematics and Informatics in Natural Sciences and Engineering Dedicated to the 80th Birthday of Professor David Gordeziani, pp.34, 2017.
9. კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია, შალვა მალიძე, ენობრივი რესურსებითა და ტექნოლოგიებით ქართული ენის სრული უზრუნველყოფის ერთიანი გეგმის პირველი კონცეპტუალური მონახაზი, საქართველოს მათემატიკოსთა კავშირის VIII საერთაშორისო კონფერენციის თეზისები, 147-148, 2017.
10. კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, მივხედოთ ქართულ ენას!, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის შრომები, 149-158, 2016.
11. Pkhakadze K., In the European Union with the Georgian Language – the Long-Term Project “Technological Alphabet of the Georgian Language” and the Threats in which is Georgian Languages, Book of Abstract of the VII International Joint Conference of Georgian Mathematical Union and Georgian Mechanical Union Dedicated to 125-th Birthday Anniversary of Academician N.Muskhelishvili, 192-193, 2016.
12. Pkhakadze K., Chikvinidze M., Chichua G., Beriasvili I., Kurtskhalia D., Sh. Malidze, THE FIRST VERSION OF THE GEORGIAN SMART JOURNAL AND ADAPTED WIKIPEDIA, Proceedings of I. Vekua Institute of Applied Mathematics, 46-51, 2016.
13. კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, ქართული ენის ლოგიკური გრამატიკა: საფუძვლები და გამოყენებები - ნაწილი პირველი - წინათქმა, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“ (მონოგრაფია, დამხმარე სახელმძღვანელო), N9, 4-130, 2015-2106.
14. კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, დ. კურცხალია, ღია წერილი ქართულ საზოგადოებას ანუ უკვე ნამდვილად დროა ერთად მივხედოთ ქართულ ენას!, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N9, 131-158, 2015-2106.
15. Pkhakadze K., Chikvinidze M., Chichua G., Beriasvili I., Kurtskhalia D., IN THE EUROPEAN UNION WITH THE GEORGIAN LANGUAGE - THE AIMS AND BASEMENTS OF THE PROJECT „ONE MORE STEP TOWARDS GEORGIAN TALKING SELF-DEVELOPING

- INTELLECTUAL CORPUS", Reports of Seminar of Ilia Vekua Institute of Applied Mathematics, Volume 29, 37-43, 2015.
16. Pkhakadze K., The Short Overview of the Aims, Methods and Main Theoretical Results of the Logical Grammar of the Georgian Language, Book of Abstracts of VI International Conference of Georgian Mathematical Union, 65-66, 2015.
 17. Pkhakadze K., Chikvinidze M., Chichua G., Maskharashvili A., Beriasvili I., AN OVERVIEW OF THE TRIAL VERSION OF THE GEORGIAN SELF-DEVELOPING INTELLECTUAL CORPUS NECESSARY FOR CREATING GEORGIAN TEXT ANALYZER, SPEECH PROCESSING, AND AUTOMATIC TRANSLATION SYSTEMS, Reports of Enlarged Session of the Seminar of I. Vekua Institute of Applied Mathematics Volume 28, pp.70-75, 2014.
 18. კ. ფხაკაძე, მ. ჩიქვინიძე, გ. ჩიჩუა, ა. მასხარაშვილი, ქართული ენა ციფრულ ეპოქაში და ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი, საქართველოს მათემატიკოსთა კავშირის V საერთაშორისო კონფერენციის თეზისები, გვ.143-144, 2014.
 19. კ. ფხაკაძე, ღია წერილი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიას ანუ ის, რომ ევროპული ენები საფრთხის წინაშეა, სრულიად ცხადს ხდის იმ საფრთხის განსაკუთრებით მაღალ ხარისხს, რომლის წინაშეცაა ქართული! - ანუ, კვლავ ქართული ენის უფლებების დასაცავად!! - ანუ, დროა მივხედოთ ქართულ ენას!!! - მოკლე ვარიანტი, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N7-N8, გვ.1-20, 2013-2014.
 20. Pkhakadze K., Chichua G., Chikvinidze M., Maskharashvili A.. The Technological Alphabet of The Georgian Language - Aims, Methods and Results, Reports of Enlarged Session of the Seminar of VIAM, Volume 27, pp.48-51, 2013.
 21. კ. ფხაკაძე, ქართული ენის ტექნოლოგიური ანბანი - XXI საუკუნის ერთ-ერთი უმთავრესი ქართული გამოწვევა, საპარლამენტო კონფერენციის „ქართული ენა - 21-ე საუკუნის გამოწვევები“ შრომები, 98-105, 2013.
 22. კ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა, მ. ჩიქვინიძე, ა. მასხარაშვილი, პროექტი “ქართული ენის ლოგიკური გრამატიკის საფუძვლები და მისი გამოყენება საინფორმაციო ტექნოლოგიებში” - სასაფუძვლო შედეგები და მისაღწევი მიზნები, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის 90 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენციის „21-ე საუკუნის ტექნოლოგიების და განვითარების ძირითადი პარადიგმები“ შრომების კრებული, გვ.138-146, 2012.
 23. კ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა, მ. ჩიქვინიძე, ა. მასხარაშვილი, ქართული ენის ლოგიკური გრამატიკის მიზნები, მეთოდები, შედეგები, სტუ, ალექსი გორგიძის დაბადებიდან 105 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, 129-137, 2012.
 24. Pkhakadze K., Chichua G., Chikvinidze M., Maskharashvili A.. The Short Overview of the Aims, Methods, and Results of the Logical Grammar of the Georgian Language, Reports of Enlarged Session of the Seminar of VIAM, Volume 26, pp.58-64, 2012.
 25. Pkhakadze K., Maskharashvili A., Abzianidze L., Pkhakadze N., Chikvinidze M., Georgian Language Ideology – Our Way Toward The Georgian Intellectual Computer System, Scientific–Historical Journal SVETITSKHOVELY, N2, pp.65-69, 2011.
 26. კ. ფხაკაძე, გ. ჩიჩუა, ა. ვაშალომიძე, კ. გაბუნია, ლ. აბზიანიძე, ა. მასხარაშვილი, მ. ჩიქვინიძე, ქართული ენის და აზროვნების მათემატიკური თეორიის და ქართული ინტელექტუალური კომპიუტერული სისტემის შემუშავების მიზნები და ქართული

- ენის წინაშე მდგარი საფრთხეები, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, გვ.1–24, 2009.
27. Pkhakadze K., Abzianidze L., Maskharashvili A., Mathematical analysis of Georgian Verbs, REPORTS of Enlarged Sessions of The Seminar of I. Vekua Institute of Applied Mathematics, Volume 23, pp.87-93, 2009.
 28. Pkhakadze K., Chichua G., Vashalomidze A., Abzianidze L., Maskharashvili A., The Georgian Reader-Listener System with User's Possibility to Build in an Own Synthetic Voice, REPORTS of Enlarged Sessions of The Seminar of I. Vekua Institute of Applied Mathematics, Volume 23, pp.100-104, 2009.
 29. Pkhakadze K., Chichua G., Abzianidze L., Maskharashvili A., 1-Stage Voice Managed Georgian Intellectual Computer System, Reports of the Seminar of I.Vekua Institute of Applied Mathematics, Vol.34, pp.96-107, 2008.
 30. Pkhakadze K., Chichua G., Abzianidze L., Maskharashvili A., Georgian Language's Theses, Reports of the Seminar of I.Vekua Institute of Applied Mathematics, Vol.34, pp.108-121, 2008.
 31. კ. ფხაკაძე, სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამა „კომპიუტერის სრული პროგრამულ-მომსახურებითი მოქცევა ბუნებრივ ქართულ ენობრივ გარემოში“ - მიზნები, შედეგები, პერსპექტივები, ძირითადი და დამხმარე სახელმძღვანელოები თანამედროვე მათემატიკურ ენათმეცნიერებაში (N1 (მეორე გამოცემა)), „უნივერსალი“, გვ.1-21, 2006.
 32. კ. ფხაკაძე, გლობალიზაცია, ქართული ენა და სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამა „კომპიუტერის სრული პროგრამულ-მომსახურებითი მოქცევა ბუნებრივ ქართულ ენობრივ გარემოში“ სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, (N2), „უნივერსალი“, გვ.1-11, 2005.
 33. კ. ფხაკაძე, წინათქმა ანუ ლოგიკისა და ენის გაერთიანებული ქართული ჯგუფის მიზნებისა და ამოცანების შესახებ, სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, (N1), „უნივერსალი“, გვ.1-18, 2005.
 34. კ. ფხაკაძე, ლოგიკური ბრუნებისა და ლინგვისტური მიმართებების საკითხისათვის ქართულში, სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, (N1), „უნივერსალი“, გვ.19-77, 2005.
 35. Pkhakadze K., Chankvetadze G., Tibua L., Ivanishvili M., Lekiasvili, L., Soselia E., About the Main Ideas of the Direct Formal-Logical Description of the Georgian Natural Language System Through the Examples, Proceedings of the V Tbilisi Symposium on Language, Logic and Computation, ILLC, University of Amsterdam, Tbilisi State University, pp.129-137, 2003.
 36. Pkhakadze K., Chankvetadze G., Tibua L., Ivanishvili M., Lekiasvili, L., Soselia E., About Main Ideas of Direct Formal-Logical Description of the Georgian Language, Proceedings of VIAM, Vol. 53, Tbilisi, pp.33-40, 2003.
 37. კ. ფხაკაძე, გ. ჭანკვეტაძე, ლ. ტიბუა, მ. ივანიშვილი, ლ. ლეკიაშვილი, ე. სოსელია, ენობრივ-აზროვნებითი გაგებადობის ცნებისა და მარტივი და ინტეგრალური გაგების ზმნური სიტყვების შესახებ ქართულში, არნ.ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის I რესპუბლიკური კონფერენციის „ბუნებრივ ენათა დამუშავება“ მასალები, გვ.37-39 (ქართულად) / გვ.75-76 (ინგლისურად), 2003.

38. კ. ფხაკაძე, სიტყვათა შორის სინტაქსური კავშირების შესახებ, პარიზი, ქართულ-ევროპული ინსტიტუტი, ჟურნალი „ივერია“, ტ. VIII-IX, გვ.137–146, 2002-2001
39. კ. ფხაკაძე, კომპიუტერის სრული პროგრამულ-მომსახურებითი მოქცევა ბუნებრივ ქართულ ენობრივ გარემოში, გაზეთი „რეზონანსი“, 242(2362), 2001.
40. Услар Петр Карлович Древнейшие сказания о Кавказе // Записки Кавказского отделения Русского географического общества ; Кн. 12. – 1881. – IXXXIII, с.581, 1881.
41. ჯემალ გამახარია, ლია ახალაძე, მალხაზ ბარამიძე, თამაზ ბერაძე, ლია ბითაძე, ირაკლი გელენავა, თეიმურაზ გვანცელაძე, ბადრი გოგია, კობა ოკუჯავა, გურანდა ფხაკაძე, რეზო ხვისტანი, ბექან ხორავა, დაზმირ ჯოჯუა, ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან - აფხაზეთი - უძველესი დროიდან დღემდე, აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის სამინისტრო, ინტელექტი, გვ.1-427, 2007.
42. Е.А. Савенко, Из истории деятельности общества восстановления православного христианства на Кавказе (к 150-летию основания), გვ.1-6, 2010.
43. თემურ გვანცელაძე, აფხაზურ ენას გაქრობის საფრთხე ემუქრება, პორტალი ადამიანის უფლებების შესახებ, 2011.
44. META-NET, G. Rehm, H. Uszkoreit, At Least 21 European Languages in Danger of Digital Extinction - Good News and Bad News on the European Day of Languages, press-release, 2012.
45. META-NET, EUROPE'S LANGUAGES IN THE DIGITAL AGE, *Editors* – G. Rehm, H. Uszkoreit, 2012.
46. META-NET, STRATEGIC RESEARCH AGENDA FOR MULTILINGUAL EUROPE 2020, edited by the META Technology Council, 2012.
47. META-NET, Strategic Agenda for the Multilingual Digital Single Market - Technology for Overcoming Language Barriers towards a Truly Integrated European Online Market, 2015.
48. Бадрак Авидзба, Sputnik, Как Менялся Абхазский Алфавит, 2015.
49. ჭაბუკი ქირია, ლალი ეზუგბაია, ომარ მემიშიში, მერაბ ჩუხუა, ლაზურ-მეგრული გრამატიკა. I. მორფოლოგია, თსუ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, გამომცემლობა "მერიდიანი", გვ.1-1070, 2015.